ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/283325543

Okul Şiddet Profillerinin Okul Özellikleriyle Değerlendirilmesi

Research · October 2015

DOI: 10.13140/RG.2.1.1698.5044

READS

4

1 author:

Mustafa Ayral

Milli Eğitim Bakanlığı

20 PUBLICATIONS **2** CITATIONS

SEE PROFILE

All in-text references underlined in blue are linked to publications on ResearchGate, letting you access and read them immediately.

Available from: Mustafa Ayral
Retrieved on: 24 May 2016

OKUL ŞİDDET PROFİLLERİNİN OKUL ÖZELLİKLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ *

Dr. Mustafa AYRAL, Nedim ÖZDEMİR, Şule ÖTKEN, Gülver ALATLI, Ahmet ÜNLÜ, Rahmi CAN, Şenol DEMİRHAN, Gökhan ŞENGÜN, Mehmet Ali İLKAYA.

GİRİŞ

Şiddet, günümüz dünyasında özellikle gençler ve çocuklar arasında giderek artan bir oranda görülmesi nedeniyle önemli bir toplumsal duyarlılığa yol açmış ve ülkeleri, araştırma ve önleme çalışmalarına zorlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) 2000 yılı için yapılan değerlendirmesine göre, her yıl yaklaşık 1,6 milyon insan, özellikle intihar ve cinayet gibi şiddet olayları sonucu hayatını kaybetmektedir ve bu ölümlerin büyük çoğunluğu yoksul ülkelerde gerçekleşmektedir. Ayrıca gençler, şiddet sonucu etkilenen dezavantajlı gruplar arasında yer almaktadır. Gençlerin neden olduğu şiddet, toplumda en çok göz önünde olan şiddet biçimlerinden olup, halk sağlığı çalışmaları, gençlerde şiddetin, devam eden ve boyutları giderek artan bir sorun olduğunu göstermektedir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 20-23).

DSÖ, şiddetin ortaya çıkış etkenlerini dört ayrı başlık halinde incelenmesini önermektedir. Böylelikle, sorunun tanımlanması ve çözüm önerileri getirilmesinin daha sistematik olarak yapılabileceği savunulmaktadır (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 26-32).

Bireysel Etkenler: ***Biyolojik özellikler***: Cinsiyet ve hormon farklılıkları, erkeklik hormonlarının cinsiyet ve saldırganlık üzerindeki belirleyici rolü, erkeklerdeki düşük nabız sayısının risk alma ve heyecan arama davranışıyla olan ilişkisi, nörolojik sorunlar, ilaç ve diğer maddelerin saldırganlık-şiddetle olan ilişkisi. ***Psikolojik ve davranışsal özellikler***: Şiddete neden olan hiperaktivite, dürtüsellik, zayıf davranış kontrolü, dikkat problemleri ve psikolojik bozukluklar, sayılabilir.

İlişkilerle İlgili Etkenler: ***Aile etkisi;*** Çocukların aile tarafından gözetim altında tutulmaması ve rehberlik edilmemesi, sert davranılması, disiplin amaçlı fiziksel cezalar verilmesi, sosyal desteğin eksik olması. ***Arkadaş etkisi***: Suç işleyen ya da madde kullanan arkadaş çevresi, arkadaş çevresindeki doğrudan kışkırtmalar (fiziksel zarar, alay, hakaret vb.).

Toplumsal Etkenler: Küreselleşmenin etkisi: Küreselleşmeyle daha dar bir kesimin daha da zenginleşmesi, daha geniş kesimin daha da yoksullaşması, dolayısı ile paylaşım için daha fazla şiddet uygulanması, kolay para kazanma eğilimlerinin güçlenmesi, yerel sosyal değerlerin kaybolması, göçlerin yarattığı uyum sorunları.

Sosyal Etkenler: Demografik yapı ve bunun değişimi, toplumdaki sosyoekonomik eşitsizlikler, çocuk ve aile politikaları, koruyucu sağlık hizmetlerinin varlığı, sosyal yardım sisteminin varlığı ve etkinliği, adalet ve güvenlik sisteminin işleyişi, medyanın tavrı da, şiddetin görülme sıklığını etkilemektedir.

*Bu bildiri, 12-14 Eylül 2012 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 21. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Sosyal öğrenme açısından psikolojik ve biyolojik faktörler, kişiyi şiddet içeren faaliyete eğilimli yapabilir, fakat kişinin şiddet eğilimini aktif hale getiren çevre faktörleridir. İçli de (2002, s. 52), modern

toplumlarda saldırgan faaliyetlerin genellikle üç kaynak tarafından biçimlendirildiğini belirtmekte, bu kaynakları şöyle sıralamaktadır:

1. Saldırgan davranış sergileyen çocukların ailelerinin de aynı tür davranış kalıplarına sahip oldukları.
2. Yasaların ihlalinin günlük davranış biçimi olduğu yerlerde oturan insanların alt kültür özelliklerinin, yasalara uygun davranış gösteren kişilere kıyasla şiddet içeren davranışta bulunma olasılıklarının yüksek olduğu çevresel deneyimler.
3. Şiddetin kabul edilebilir bir davranış biçimi, yasaları ihlâl edenlerin kahraman ve bu ihlâller sonucunda yasal otorite ile hiç yüz yüze gelmeyen insanlar olarak sergilendikleri televizyon programları ve filmler, insanların saldırgan, şiddete yönelik davranışları öğrenip benimsemelerine yol açan kamuoyu boyutu.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda şu gerçeğin tekrarlanmasında yarar vardır: Şiddet, potansiyeli bireyde olan, fakat tetikleyicilerinin, bireyin bulunduğu ortamlarda ve çevrede olan bir olgu olduğudur.

Şiddet, toplumsal yaşamın tüm alanlarında kendisini göstermektedir. Okullar da, şiddet olaylarının en çok yaşandığı, bu olayların medya aracılığı ile kamuoyunun gündemine taşındığı ve gündemi sürekli olarak meşgul eden alanlardan birisidir. Furlong ve Morrison (2000'den akt. Kızmaz, 2006, s.48), okulda şiddet kavramını, okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışları tanımlayan bir anlamda kullanıldığını belirtmektedir.

Okuldaki şiddet, yarattığı olumsuz sonuçlar nedeniyle, güvenli ve huzurlu eğitim ortamına zarar vermekte, eğitim sisteminden beklenen yararın elde edilmesini engellemektedir. Güvensiz okul ortamlarının, eğitim programından beklenen yararların azalmasından da öte, öğrenci psikolojilerinin üst düzeyde bozulmalarına yol açabilecek durumlar yaratabildiğini gösteren araştırmalar vardır. MEB kayıtlarında, sonucu ölümle biten 15 olayın bulunması, konunun ciddiyetini göstermektedir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 109). Eğitim ortamlarındaki bu gerçeğin, insanları endişeye ve değişik arayışlara yöneltmesi söz konudur. Aydın (2002, s. 48), okul güvenliğinin endişe verici boyutta olmasının, çocukların fiziki güvenliklerini sağlamak gayretiyle, insanları ev okulu gibi alternatif okul arayışlarına yönelttiğini aktarmaktadır.

Okul ortamındaki şiddetin nitelenmesinde kullanılan sistematik, genelde şiddeti nitelemekte kullanılan sistematikle büyük benzerlik göstermektedir. Güvenli okul ortamı, öğrencilerin ve öğretmenlerin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal bakımdan özgür hissetmeleri olarak tanımlanmakta olup, okul güvenliği, okul ortamı ve çevresi ile ilgili bir sorun olarak görülmektedir (Wanat 1996'dan Akt.: Dönmez, 2001, s. 64). Okul güvenliğini olumsuz etkileyen faktörler, daha çok okulun kendi iç dinamikleri ile açıklanmaktadır ki, bunların başında okul iklimi gelmektedir. Okul iklimiyle ilgili olan ve okul güvenliğini etkileyen faktörler şöyle sıralanmaktadır (Gottfredson ve Gottfredson, 1985'ten akt.: Çalık ve diğ., 2009, s. 561; Sprague ve diğ., 2001 ile Welsh 2000'den akt.: Işık, 2004)**:**

1. Öğretimin etkisizliği ve dolayısıyla öğrenci başarısızlığı,
2. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun olarak öğretimin bireyselleştirilememesi,
3. Öğretim imkânlarının yetersizliği ve öğrencinin kendini kontrol etmesine yönelik imkânların yokluğu,
4. Öğrencilerin kuralların meşru olduğuna inanmamaları,
5. Öğrencilerin, okulda kuralların uygulandığına inanmamaları,
6. Tutarsız ve cezalandırıcı yönetimsel uygulamalar,
7. Okulun büyüklüğü,

8. Öğretim için kaynakların yetersizliği,
9. Disiplin sorunu olan okullarda kuralların açık olmayışı ve tutarsız bir şekilde uygulanması,
10. Öğrenci davranışlarına belirsiz ve dolaylı tepkiler verilmesi,
11. Öğretmen ve yöneticilerin, öğrencilerin yanlış davranışlarına ilişkin olarak görüş ayrılığına düşmeleri veya okul kurallarını tam olarak bilmemeleri,
12. Yanlış davranışların göz ardı edilmesi,
13. Öğretmen yönetici iş birliğinin zayıflığı,
14. Yöneticinin pasifliği.

Kızmaz da (2006, 58), okullarda meydana gelen şiddet davranışının önde gelen risk faktörleri olarak, düşük düzeydeki akademik başarı, okula olan bağlılık düzeyinin düşüklüğü, okul koşulları ve iklimi, çeteye katılmalar, gibi faktörleri saymaktadır.

Şiddet kavramı genel olarak nitelenirken, şiddetin kaynaklarının daha geniş yelpazede ele alınmasına karşılık, özelde okuldaki şiddet nitelenirken, kaynakların büyük ölçüde okul tabanlı olarak ele alındığı görülmektedir. Okullar, özellikleri nedeniyle, özel durumları ve ağır vakaları ayrı tutmak kaydıyla, şiddet potansiyeline sahip bireyleri, uygun iklimi, ortamı ve öğrenciye sunduğu olanakları sayesinde düzeltebilir ya da şiddet davranışlarının sergilenmesi bastırabilir, engelleyebilir. Tersi bir durumda ise, okullar şiddet potansiyeline dayalı olarak şiddet davranışlarının çok fazla gösterildiği, hatta kalabalık akran grubu nedeniyle şiddet davranışlarının gösterilmesine katkı sağlanılan yerler olabilmektedir. Okuldaki şiddetin büyük ölçüde okul tabanlı olarak ele alınmasının nedeninin, okulların bu özelliği olduğu söylenebilir.

Yukarıda sayılan faktörlerin yanı sıra, öğrencilerin psikososyal özellikleri, yetiştikleri aile ortamları ve çevre, akran gruplarının özellikleri, yaş ve cinsiyetleri ve medyanın niteliği ile okul güvenliği arasında oldukça yüksek düzeyde ilişkilerin olduğu belirtilmektedir. Literatürde de, anılan faktörler ile okuldaki şiddet, zorbalık ve saldırganlık arasındaki ilişkilerin niteliği, derecesi, bunların öğrenciler üzerindeki etkileri üzerinde ağırlıkla durulmaktadır.

Bu bölümde, genelde güvenli ve huzurlu okul ortamına ilişkin olarak yapılan ve şiddet, saldırganlık, zorbalık kavramlarına dayanan, daha çok ülkemizde yapılmış araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Ancak, kimi zaman farklı kavramlar olarak kullanılan şiddet, saldırganlık ve zorbalık kavramları, beslendikleri kaynaklar, türleri ve sonuçları itibariyle önemli ölçüde ortak yanlarının olması ve araştırma boyutunda her üç kavramın da benzer biçimde ele alınması nedeniyle, bu çalışmada şiddet adı altında tek kavram olarak ele alınmıştır.

Araştırmalar, okuldaki şiddeti en iyi niteleyebilecek ve çözüm yerleri ve yollarını gösterebilecek şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada kullanılan başlıklar şunlardır: Şiddetin yaygınlığı, türleri, en çok yaşandığı yer ve zaman, kaynakları, yaş, cinsiyet, SED ve aile ortamıyla ilişkisi, tarafların ortak özellikleri, şiddete karşı gösterilen tutum ve şiddetin olumsuz etkileri. Bu sınıflandırma, "Şiddeti Araştırma Sistematiği" olarak adlandırılabilir. Bu sınıflandırmanın, önerilerin geliştirilmesinde kolaylık sağlayacağı düşünülmüştür.

1. Şiddetin Yaygınlığı

Yurtdışında yapılan araştırmalar, öğrencilerin %10-20'sinin haftada en az bir kez zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir (Kartal ve Bilgin, 2007). TBMM Araştırma Komisyonu'nun yapmış olduğu araştırmada da, ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler arasında son bir ay içerisinde şiddetle karşılaşma oranı %14,4, şiddet uygulama oranı ise % 25 olarak bulunmuştur. Araştırma raporu, her 4-5 gençten birinin fiziksel, her iki gençten birinin sözel, her üç gençten birinin duygusal ve her 6-7 gençten birinin cinsel şiddet ile karşılaştığını göstermektedir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 105-106).

MEB tarafından 14 ilde 28 ilköğretim ve 28 ortaöğretim okulundan 1120 öğrenci ile yapılan araştırmada da, öğrencilerin %52,2'si sözel, %21,9'u fiziksel, %23,7'si duygusal şiddete uğradığını belirtmişlerdir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 106). Kuruöz ve Koç (2010), ilköğretim öğrencilerinde saldırganlık düzeyinin yüksek olduğunu; Kapcı (2004), ilköğretim öğrencilerin %40'ının bir şekilde zorbalığa maruz kaldıklarını (zorba ve kurban); Uludağlı ve Uçanok (2005), zorba, kurban ve zorba/kurban rolünde akran zorbalığı olayına karışan çocukların toplam oranının % 23,3 gibi önemli bir yüzdeyi oluşturduğunu; Yöndem ve Totan da (2011), farklı statülerde de olsa öğrencilerin %27,23'ünün bir şekilde zorbalık davranışları içinde yer aldığını saptamışlardır.

Araştırma sonuçları, şiddete karışma oranları açısından konunun ciddiyetle ele alınması zorunluluğunu göstermektedir. Düşündürücü olan bir nokta da, Öğülmüş'ün (2007, 61) belirttiği gibi, şiddetin yaygın olmasının ve bu yaygınlığın zamanla artmasının yanı sıra, geçen zamanla birlikte boyut değiştirerek daha üst derecede şiddet davranışlarının gösterilmeye başlanıyor olmasıdır.

2. Şiddet Türleri

Öğülmüş tarafından 1995'te yapılan ve liselerde saldırganlık konusunun ele alındığı araştırmada, öğrenciler en çok para çalma ve eşya kaybolması (76,4), okula zarar verme (%74,6), okul sınırları dışında yaralamalı kavgalar (%64,9), yaralayıcı alet taşıma (%64,5), öğretmen tartaklama ve dövme (58,3), öğrenciler arasında toplu kavga (%57,6), cinsel taciz (%54,7) ve okul sınırları içerisinde yaralamalı kavgaların (%52,1) yaşandığını belirtmişlerdir (Öğülmüş, 2007, 66).

MEB tarafından tutulan şiddet olaylarının kayıtlarına bakıldığında da (MEB Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden akt.: TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 109), okullarımızda daha çok fiziksel şiddet olaylarının yaşandığından söz edilebilir. Özellikle, MEB kayıtlarına geçen ve ölümle sonuçlanan 15 olayın varlığı, konunun ürkütücü boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Yurtal ve Cenkseven (2007), en sık karşılaşılan zorba davranışların, itilmek, küfür, lakap takma, alay edilme, elbise ya da eşyalara zarar verme, dedikodu olduğunu; Kepenekçi ve Çınkır (2003) ise, bedensel zorbalık kategorisinde itme davranışının, sözel zorbalık kategorisinde ad takma ve alay etme davranışlarının, duygusal zorbalık kategorisinde eşyalara zarar verme davranışının, cinsel zorbalık kategorisi içinde cinsellik içeren sözler söyleme davranışının okullarda çok sık yaşandığını belirtmişlerdir. Kartal ve Bilgin ise (2009), öğrencilerin en yüksek oranda (%61,1) sözel zorbalığa uğradığını belirttiklerini, öğretmenlerin bunu fiziksel zorbalık (%86,2) olarak rapor ettiklerini bildirmektedirler. Kartal ve Bilgin bir başka araştırmalarında da (2008), öğrenci, veli ve öğremenlerin en sıklıkla sözel ve fiziksel zorbalığın yapıldığını bildirdiklerini saptamışlardır.

3. Şiddetin En Sık Yaşandığı Yerler

Pek çok araştırmacı, okulun içindeki zorbalığın, okula geliş gidiş sırasındaki zorbalıktan çok daha sık olduğunu, okuldaki oyun bahçesinin en tipik yer olduğunu, bunu koridorlar, sınıfın içi, kantin ve tuvaletlerin izlediğini, yatılı okullarda zorbalığın en yaygın olarak yatakhanede olduğunu belirlemiştir (Kartal ve Bilgin, 2007). MEB tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin %45,3'ü şiddetin en sık olarak sokakta olduğunu düşünürken, %37,9'u çevrede, %27,6'sı okulda, %20,7'si arkadaş çevresinde ve %11,3'ü de ailede olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 107).

TBMM Araştırma Komisyonu'nun raporunda, şiddetin en çok görüldüğü yerler olarak, sokak (%39), okul ve çevresi (%34), yurtlar (%10,2), arkadaş çevresi (%9,4) ve aile ortamı (%4,8) gibi yerler bulunmuştur. Gençlerin, öğretmen gözetimi nedeniyle okulda sergileyemediği şiddet davranışlarını okulun yakın

çevresinde serbestçe sergilediği, son yıllarda okul dışında olan olayların bir kısmının okul çıkışında ve eve dönüş yolunda olduğu belirtilmektedir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 105- 108).

Yurtal ve Cenkseven (2007) ile Kepenekçi ve Çınkır (2003) da, zorbalığın en çok yaşandığı yerin okul bahçesi olduğunu saptamışlardır. Pişkin'in araştırmasında da (2007), öncekilere benzer şekilde, öğrencilerin en fazla sınıfta, sonra okul bahçesi ya da oyun alanında, üçüncü olarak ise koridorda zorbalığa uğradıkları bulunmuştur. Kartal ve Bilgin (2009), öğrencilerin zorbalığın en yüksek oranda (%45,1) bahçede yapıldığını; öğretmenlerin ise bahçe ve koridorda (%75,9) yapıldığını bildirdiklerini; öğrenci raporlarına göre bahçenin ardından zorbalığın en sık sınıf (% 42,8) ve okul yolunda (% 27,3) yapıldığını; öğretmen raporlarına göre ise bahçe ve koridoru, sınıf (% 48,3) ve okul yolunun izlediğini (% 34,5) belirtmektedir. Yine Kartal ve Bilgin'in bir başka araştırmalarında (2008), öğretmenlerin zorbalığın sırayla en çok bahçe (%77,8), sınıf, koridor ve okula gidiş dönüş yolunda yaşandığını; öğrenci (%33,8) ve velilerin (%45,3) ise zorbalığın en çok sınıfta yaşandığını, bunu bahçenin izlediğini bildirdiğini göstermektedir. Ayrıca öğrenci ve velilerin çok düşük bir oranda (%4,8 ve %5,3), öğretmenlerin ise %22'sinin zorbalığın okul tuvaletlerinde yapıldığını rapor ettiklerini belirtmektedirler.

Bulut (2008), şiddet olaylarının yaşandığı yerlerin okul içindeki mekânlar olarak sınıf % 47, koridor % 33, tuvalet % 12, atölye-laboratuar % 8; okul dışındaki mekânlar olarak sokak % 49, yurt-yatılı pansiyon % 30, kafe % 12, dersane % 9 olduğunu saptamıştır.

4. Şiddetin En Sık Yaşandığı Zamanlar

Okullar tarafından tutulan olay kayıtlarına bakıldığında, okullarda görülen şiddet olaylarının en fazla kış aylarında olduğu, okulun açılma ve kapanma aylarında şiddet olaylarının daha az olduğu görülmektedir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2007, 107). Yurtal ve Cenkseven (2007), zorbalığın en fazla yaşandığı zamanın, okuldan eve dönerken olduğunu; Pişkin de (2007), sırayla olmak üzere, zorbalığa en çok teneffüslerde ve dersler bittikten sonra uğrandığını saptamışlardır. Bulut da (2008), şiddet olaylarının gerçekleştiği zaman olarak okul çıkışında ve sonrasında % 40, tenefüste % 38, ders esnasında % 22 olduğunu belirtmektedir.

Araştırma sonuçlarına bakarak şiddetin en sık yaşandığı yer ve zaman birlikte değerlendirildiğinde, şiddet olaylarının, kontrolün daha az, belki de hiç olmadığı ortam ve zamanlarda yaşandığı görülmektedir. Şiddet olaylarının bu özelliğinin, müdahale alanlarını açık olarak gösterdiği söylenebilir.

5. Şiddetin Kaynakları

Öğrenci yaşamını olumsuz etkileyen okula bağlı etkenlerin başında, korku ve öfke gibi heyecansal gerilim durumları gelir (D. Origlia ve H. Ouillon, 1972'den akt: Onur, 1987, s.254). Şarlayan (2010), en belirgin okul içi şiddet nedeninin, okulun olumsuz kültür çevresi, en belirgin okul dışı şiddet nedeninin ise, medya, aile yapısı, video oyunları ve madde bağımlılığı olduğunu saptamıştır. Yavuz da (2009), okul ortamının ve televizyon izleme sürelerinin şiddet davranışlarına etkisi olduğunu bulmuştur. Şiddete yönelik tutumun, şiddete kaynaklık eden nedenlerden medya, arkadaş grubu ve şiddete yönelik inanç ile pozitif ilişkili olduğu, aidiyet duygusu ve özyeterlik inancı ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur (Balkıs, Duru ve Buluş, 2005). Eşici de (2007), ait olma, güç ve temel ihtiyaçlar puanları ile zorbalık (yapma) davranışları puanı arasında negatif, özgürlük ve zorbalık yapma puanı arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğunu; sırasıyla ait olma, eğlence, özgürlük, güç ve temel ihtiyaçlar toplam puanı ile zorbalığa maruz kalma puanı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Çalık ve arkadaşlarının yapmış olduğu araştırmada da (2009), okul ikliminin olumlu özellikler taşımasının, öğrencilerin zorbalık düzeyinde azalmaya neden olduğu, öğrencilerin temel ihtiyaçlarının (Ait olma: Sevgi ve sosyal bağımlılık, Güç: Hayatımız üzerinde kontrol kurabilme; Özgürlük: Tercih

hakkı; Eğlence; Hayatta kalma: Fizyolojik ihtiyaçlar) karşılanma düzeyinin, zorbalık davranışlarının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı, faydacı yardımın (çıkara dayalı yardım) zorba eğilimini arttırdığı, özgeci yardımın (prososyal davranış: başkalarına duyulan olumlu duygu, değer ve davranışlara yönelimli olma nedeniyle yapılan yardım) ise azalttığı bulunmuştur. Psikoaktif madde kullanımı ile şiddet arasında da, yüksek derecede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Vural ve Koç, 2010).

6. Şiddetin Yaş ve Cinsiyetle İlişkisi

Yurtdışı kaynaklı çalışmalar, zorbaların genellikle kurbanlarını yaşıtları arasından seçtiklerini, her iki grubun da genellikle aynı yaşta ve aynı sınıfta olduğunu, kurbanların yaşları arttıkça, zorbalığa uğrama yüzdelerinin azaldığını, zorbalığın genellikle 10-15 yaşları arasında görüldüğünü belirtmektedir (Kartal ve Bilgin, 2007). Bulut (2008), şiddet olaylarının yaşandığı eğitim kademesi olarak ilköğretim ve ortaöğretim arasında oransal olarak bir fark olmadığını saptamıştır (İlköğretim % 51, Ortaöğretim % 49).

Aypay ve Durmuş'un (2008) araştırmasında, erkek öğrencilerin daha fazla zorba ve zorbalıktan kaçınan tutum sergilediklerini; kız öğrencilerin ise erkek öğrencilerden daha fazla iş birliği yapma karakter özelliği sergilediklerini; öğrencilerin diğer öğrencilerle olan ilişkilerinde sergiledikleri tutumların (zorba, zorbalıktan kaçınan ve kendine güvenen) ve iş birliği yapma karakter özelliklerinin sınıf düzeylerine bağlı olarak farklılaşmadığı ortaya konulmuştur. Yöndem ve Totan (2011), alt sınıflardaki zorba ve zorba/kurban oranlarının (%7,07, % 4,78) üst sınıflara oranla (%18,56, %11,86) daha düşük olduğunu; kurban oranının ise tam tersine alt sınıflarda (%14,14) üst sınıflara (% 12,37) oranla daha yüksek olduğunu saptamıştır. Kuruöz ve Koç (2010), saldırganlık düzeyinde cinsiyetin bir faktör olduğu ve sınıf düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeyinin de artmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yurtal ve Cenkseven (2007), zorba davranışa maruz kalma açısından, erkekler ve yaşça büyük olanlar lehine anlamlı farklılık olduğunu; Çetin (2007), erkek öğrencilerin kızlara oranla şiddete daha çok eğilimli olduklarını, 14-17 yaş grubunun 18-21 yaş grubuna göre şiddete daha çok eğilimli olduklarını; Pişkin (2007, s. 16-19), zorba gruptakilerin erkek, kurban gruptakilerin kız olma oranının yüksek olduğunu, ilköğretim I. ve II. kademe öğrencileri arasında zorba, kurban ya da zorba/kurban olma durumu açısından anlamlı fark olmadığını, erkeklerin fiziksel, kızların sözel ve dolaylı zorbalığa daha çok uğradığını, II. kademe öğrencilerinin I. kademe öğrencilerine oranla fiziksel zorbalığa daha çok maruz kaldığını, erkeklerin daha çok kendilerinden büyük sınıflarda okuyanların, kızların ise daha çok kendi sınıf arkadaşlarının zorbalığına uğradıklarını saptamışlardır. Yavuz (2009), erkek öğrencilerin kızlara oranla şiddeti daha çok onayladıklarını; Çalık ve diğ. (2009), kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla zorbalık eğiliminde olduklarını; Kartal ve Bilgin (2009), öğrenci raporlarına göre zorbalığın en yüksek oranda erkekler tarafından yapıldığını (%65,5), öğretmen raporlarına göre ise bir grup tarafından yapıldığını (%69,0) belirtmektedirler (2009); Uludağlı ve Uçanok (2005), erkeklerin hem zorba hem de zorba/kurban statüsünde kızlara göre daha fazla oranda yer aldıklarını, kızlara kıyasla akran zorbalığının tüm alt boyutlarını içeren davranışları daha fazla gösterdiklerini; Şarlayan (2010), okuldaki şiddetin okul dışı nedenleri arasında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık olduğunu; Kepenekçi ve Çınkır (2003), genellikle erkek öğrencilerin, sorunlarını nasıl çözeceklerini bilemedikleri için zorbalığa başvurduklarını; Eşici de (2007), cinsiyete göre zorbalık (yapma ve maruz kalma) puanları arasındaki farkın anlamlı bulunduğunu saptamışlardır.

Kartal ve Bilgin (2008), zorbalığın en yüksek oranda hem öğrenci (%30,4) hem öğretmen (%55,6) hem de veli (%46,7) görüşlerine göre, erkek öğrenciler tarafından yapıldığını; Özen (2010), zorbalığa maruz kalmada, çalışmanın yapıldığı yaş grupları açısından (6, 8 ve 10 sınıf düzeyindeki öğrenci grupları) herhangi bir değişim olmadığı; ancak, erkeklerin kızlara oranla daha fazla "açık saldırı" ve "korkutma/sindirme" boyutlarında zorbalığa maruz kaldıkları belirtmektedir. Bulut'un araştırmasında da (2008), saldırganların cinsiyetinin % 90 oaranında erkek olduğu, % 10 oranında ise kız olduğu; mağdurların cinsiyetinin ise % 78 oranında erkek olduğu, % 22 oranında kız olduğu belirlenmiştir. Yöndem ve Totan'ın araştırmasında (2011), cinsiyete göre bakıldığında zorbalığın her iki cinsiyette de

birbirine yakın oranlarda olduğu (kızlar %11,41 ve erkekler %11,55); ancak kızlarda kurban oranının (% 14, 11), erkeklerde ise zorba/kurban oranının (%12,35) daha fazla olduğu bulunmuştur.

Bulut, medyaya yansıyan okul temelli 302 şiddet olayını araştırdığı araştırmasında (2008), şiddet olaylarının önde gelen nedeni olarak tartışma-küfretme-vurmanın geldiğini (% 46), sonra cinsel taciz-laf atma (% 21), kız meselesi (% 14), kız-erkek ilişkisi-platonik aşk (% 10), haraç toplama (% 7), gurur ve namus olayı (% 3) diye sıralandığını belirlemiştir.

Yaş ve cinsiyet değişkeni, şiddet olayları açısından en etkin grubun ilköğretim ikinci kademesi ve liselerin ilk yıllarına denk gelen öğrenci grubu olduğunu göstermektedir. Erkek öğrenciler, kızlara oranla daha fazla şiddet olaylarının taraflarıdırlar.

7. Şiddet ile Sosyo Ekonomik Düzey (SED)-Aile Ortamı İlişkisi

Zorba davranış gösterenlerin, bu özelliklerini genelde aile ortamlarından kazandıkları yönünde oldukça fazla araştırma sonucu vardır (Kartal ve Bilgin, 2007). Son elli yılda dünyada yapılan üç bini aşkın araştırmanın en önemli sonucu, ailede ve toplumda şiddete maruz kalan çocukların, iletişim ortamındaki şiddetten, şiddet ortamında büyümeyen çocuklara oranla daha fazla etkilendiklerini göstermektedir. Çünkü bu çocukların şiddet öğeli yayınlara eğilimleri daha fazla olmaktadır (Pişkin, 2002, s. 35).

Şiddet davranışına yönelen bazı öğrencilerin, aileye ilişkin olarak bir takım sorunlar yaşadıkları görülmüştür (Yavuz, 2009). Şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde karşılaştırma grubunda yer alan ailelere göre önemli oranda yetersizlik yaşadıkları bulunmuştur. Öfke düzeyleri açısından, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin karşılaştırma grubunda yer alan ergenlerin ailelerine göre "sürekli öfke", "içe-yönelik öfke" ve "dışa yönelik öfke" düzeylerinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin ailelerinin öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri görülmüştür. Ayrıca şiddet davranışı gösteren ergenlerin aile üyelerinin daha fazla psikolojik probleme sahip oldukları, alkol kullandıkları ve suç işleme davranışında bulundukları saptanmıştır (Avcı, 2006).

Saldırganlık ve SED arasında da olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Kuruöz ve Koç, 2010). Kurban olma durumu açısından SED yönünden farklılık olmadığı, zorba olma durumu açısından üst SED öğrencilerinin daha yüksek oranda bu tür davranışlara başvurduğu, zorba/kurban açısından da tüm SED grupları arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır (Pişkin, 2007). Ayrıca, ana baba tutumu, psikoaktif madde kullanımında önemli bir faktör olarak görünmektedir (Vural ve Koç, 2010).

Bu araştırmaların yanı sıra, tersi yönde sonuçlara ulaşılan araştırmalar da söz konusudur. Kapcı'nın araştırmasında (2004), SED, sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenleri açısından gruplar arasında belirgin farklılıklar bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şiddet ile SED arasındaki ilişkiyi sorgulayan araştırmalarda birbirini desteklemeyen sonuçlara ulaşılmasına rağmen, şiddet ile aile ortamını sorgulayan araştırmaların ortak sonucu olarak, aile ortamının olumsuz koşullarının şiddet davranışını yarattığı ya da tetiklediği görülmektedir.

8. Şiddet Olaylarına Karışanların Ortak Özellikleri

Birçok araştırma sonucu, kurbanların fiziksel olarak zayıf, kendine güvenlerinin düşük, diğer çocuklardan daha duyarlı, kaygılı, mutsuz ve çekingen olduklarını; zorba/kurbanların ise daha güçlü olanlar tarafından zorbalığa uğratılırken, kendinden daha güçsüz olanlara zorbalık yaptıkları ve bunların hiç sevilmedikleri ve diğer kurbanlardan daha büyük riske sahip olarak kabul edildiklerini; diğer taraftan

kurban olma ile akran grubunun kabulü arasında olumsuz bir ilişki bulunduğunu; üzerinde önemle durulması gereken bir diğer önemli noktanın da özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların pek çoğunun çok sık zorbalıkla karsılaştığını göstermektedir (Kartal ve Bilgin, 2007).

Bunun yanı sıra, saldırganlık ile okul başarısı ve çevreyle iletişim kurabilme düzeyi arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Kuruöz ve Koç, 2010). Uludağlı ve Uçanok (2005) ise, kurban ve zorba çocukların akademik başarılarının diğer çocuklara göre düşük olmadığını, zorba/kurban çocukların tüm diğer sosyometrik statü gruplarına göre reddedilmiş statüde daha fazla oranda yer aldıklarını ve düşük akademik başarıya sahip olduklarını, yalnızlık ve akran reddi gibi değişkenlerin akran zorbalığında risk faktörü olabileceğini belirtmektedirler.

Şiddet eğilimi olan ergenlerin duygusal farkındalık düzeylerinin, olmayanlara göre daha düşük olduğu, şiddet eğilimi olan ergenlerin duygularını yönetebilme becerilerinin, olmayanlara göre daha düşük düzeyde olduğu, duygusal farkındalık ve duyguları yönetebilme becerisi düşük olan ergenlerin şiddet eğilimi açısından riskli grup olduğu saptanmıştır (Elmacı, 2010).

Aypay ve Durmuş'un (2008) araştırmasında, öğrencilerin diğer öğrencilerle olan ilişkilerinde sergiledikleri zorba ve zorbalıktan kaçınma tutum ile iş birliği yapma karakter özellikleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu; kendine güvenen tutum ile iş birliği yapma karakter özelliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular zorba tutum kadar zorbalıktan kaçınan tutumun da iş birliği yapma karakter özelliği ile bağdaşmayan bir tutum olduğuna işaret etmektedir.

Yöndem ve Totan (2011), kendine güvenli yaklaşımı zorbaların zorba/kurbanlara göre daha fazla kullandıklarını; iyimser yaklaşımın, katılmamış olanlar tarafından zorba/kurbanlara oranla daha fazla kullanılmakta olduğunu; çaresiz yaklaşımın kurbanlarda, zorbalara ve katılmamış olanlara göre daha fazla kullanılmakta olduğunu; boyun eğici yaklaşımın ise zorba/kurbanlarda, zorbalara ve katılmamış olanlara oranla anlamlı düzeyde daha fazla kullanıldığını daptamışlardır.

9. Şiddet Olayları Karşısında Tutum

Şarlayan (2010), okul yöneticilerinin okuldaki şiddetin kaynağını okul içinde ve okul dışında; öğretmenlerin ise daha çok okul dışında algılamakta olduklarını saptamıştır. Kepenekçi ve Çınkır (2003) ise, öğretmenlerin, şiddet olaylarını çoğunlukla bireysel çabaları ile önlemeye çalıştıklarını; okul yönetiminin zorba öğrencilere karşı daha çok sözlü uyarıda bulunduğunu saptamışlardır. Kartal ve Biligin (2008), zorbalık türlerinin tamamında öğretmenlerin okullarında hem öğrencilerden hem de velilerin bildirdiğinden oldukça yüksek oranlarda zorbalık yapıldığını rapor ettiğini belirtmektedir.

Öğrenciler, zorbalığa uğradıklarında durumu en çok arkadaşlarına (%43,6), öğretmenlerine (%36,7), anne babalarına (%31,6), rehber öğretmene (%17) ve okul yöneticilerine (%14,8) söylediklerini; öğrencilerin %20'sinin bunu kimseye söylemediğini belirtmişlerdir. Mağdur öğrenciler, en fazla desteği de arkadaşlarından (%60,6), sonra anne babalarından (%40,9), öğretmenlerinden (%36,5), rehber öğretmenlerden (15,8), abi, abla ya da kardeşlerden (%12,7) ve okul yöneticilerinden (%6,9) aldıklarını; öğrencilerin %12,5'i de hiç kimseden yardım almadıklarını belirtmişlerdir (Pişkin, 2007, 18).

Kartal ve Bilgin'in araştırmasında ise (2009), zorbalığa uğrayan öğrencilerin zorbalığa uğradığını öncelikle bir arkadaşına (% 40.9), anne ya da babasına (% 33.8), hiç kimseye (% 22.2), okuldaki bir yetişkine (% 13.9) anlattıklarını belirtirken; öğretmen görüşlerine göre ise, öğrenciler zorbalığa uğradıklarını arakadaş, anne baba ve hiç kimseye anlatılma oranlarının toplamından da fazla olacak şekilde okuldaki yetişkinlere anlattıklarını (% 62.1) belirtmektedirler. Bir tarafta öğrenci gözünde, şiddete uğrandındığında en son başvurulan bir yer olan okuldaki yetişkinlerin (yönetici, öğretmen) olması; diğer tarafta, zorbalığa uğrayan öğrencilerin çoğunlukla önce kendilerine başvurduğunu düşünen yönetici ve

öğretmenlerin olması, öğretmen ve öğrenci görüşleri arasındaki bu farkın nedenlerinin dikkatle incelenmesini zorunlu kıldığı söylenebilir.

Yine Kartal ve Bilgin (2008) bir başka araştırmalarında, kurbanların zorbalığa uğradıklarını en yüksek oranda ailesine anlattıklarını; öğretmenlerin ise öğrencinin zorbalığa uğradığını sıklıkla öğretmene anlattıklarını rapor ettiklerini belirtmektedirler. Oysaki hem öğrenci (%3,7) hem de veli (%6,7) raporlarına göre zorbalık oldukça düşük bir oranda okuldaki bir öğretmene bildirilmektedir. Zorbalığa uğradığını hiç kimseye söylemediğini bildirme oranları bakımından en yüksek oranın (%25,6) öğrenci raporlarına ait olduğu görülmektedir. Bu oranın velilerde %8'lere kadar düştüğü saptanmıştır.

Bu sonuçlara göre, okul ortamındaki şiddet davranışları karşısında ilgililerin yerinde ve etkili bir tutum ve davranış sergilemedikleri söylenebilir. Ayrıca, şiddet mağdurlarının bu durumlarını başkalarına söyleme ve destek alma yerlerindeki sıralamanın da oldukça düşündürücü olduğu, okul yetkililerinin bu sıralamada arkadaş grubu ve anne-babalardan sonra geldiği görülmektedir. Bu durumun, şiddet karşısında okul yetkililerinin göstermiş oldukları tutum ve davranışların sonucu olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, söyleme/başvurma ve destek bulma sıralamasında geri planda kalan okul yetkililerinin, çözüm aşamasında da geri planda kalacağı, şiddet olaylarının önlenmesinde kontrolün de büyük oranda kaybedileceği söylenebilir.

10. Şiddetin Olumsuz Etkileri

Aile ya da okula bağlı çatışmalar, öğrencilerin düşük okul performanslarının başlıca etkenleri olarak gösterilmektedir (D. Origlia ve H. Ouillon, 1972'den Akt: Onur, 1987, s.254). Bunun yanı sıra duygusal zorbalık, diğer tüm zorbalık türlerinden daha fazla oranda benlik saygısını, depresyonu ve durumluk kaygıyı etkilemektedir. Zorbalığın türü ne olursa olsun, buna maruz kalmanın benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği, zorbalığa maruz kalmanın hem durumluk ve sürekli kaygı ve hem de depresyon belirtilerini etkilediği belirlenmiştir (Kapcı, 2004). Özen (2010), ergenlerin depresif belirti ve kaygı düzeyleri ile akran zorbalığına maruz kalmaları arasında olumlu yönde ilişki olduğunu; içe yönelim türü problem davranışlar sergileme ile doğrudan veya fiziksel zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişkinin daha kuvvetli olabileceği şeklinde düşünülebileceğini belirtmektedir.

Bulut (2008), şiddet olaylarına katılanların sayısının % 53'ünün tek saldırgan, % 47'sinin grup/çete olduğunu; adı geçen olayların % 72'sinin başkalarının gözü önünde, % 28'inin de kişi yalnızken (şahit yok) gerçekleştiğini belirtmektedir. Zorbalık olaylarına karışmayan öğrencilerin sınıf iklimini algılamaları, mağdur ve zorba öğrencilere göre daha olumlu olduğu saptanmışır (Bilgiç ve Yurtal, 2009).

Bu bölümde verilen araştırma sonuçlarının, ülkemiz okullarındaki şiddet olaylarının görünüşü hakkında oldukça fazla bilgi verdiği düşünülmektedir. Okullarımızdaki şiddet olaylarının yaygınlığı, türleri, yeri ve zamanı, kaynakları, yaş, cinsiyet, SED ve aile ortamı ile ilişkisi, kişilik özellikleri, takınılan tutum ve olumsuz etkileri konularında, öneri üretebilecek bilgiler mevcuttur. Ancak, burada üzerinde durulması gereken nokta, birçok araştırmanın, bu boyutların yalnızca bir ya da bir kaçı üzerinde durduğudur. Doğal olarak, çözüm önerilerinin etkisi de, bu boyutlarla sınırlı kalacaktır. Oysa bir okul, eğitim bölgesi, ilçe ya da il düzeyinde şiddetle ilgili harekete geçmede, konunun her düzeyde ve tüm boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi zorunludur. Anılan boyutlar, incelenen bir şiddet olayının ele alınmasında mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu çalışma aracılığıyla, Altındağ İlçesinin Okul Güvenliği Stratejisi'nin hazırlanmasında, ilçe düzeyindeki şiddet olaylarının profilinin net olarak belirlenmesi gerekir. Çünkü, onlarca okul hakkında strateji geliştirmek, alandan elde edilmiş sağlıklı ve güncel verilerle mümkündür. Bu veriler aynı zamanda, her bir okulun güvenli okul ortamı açısından eksik, zayıf, yanlış yönlerinin; risk gruplarının, önceliklerinin, müdahale alanlarının belirlenmesini sağlayacaktır. Okuldaki şiddetin önlenmesinin en can alıcı yanı,

kendi kimliklerine sahip ve birbirine benzemeyen her bir okulun profilinin belirlenmesine bağlı olduğudur.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, güvenli okul ortamı açısından Altındağ İlçe Milli Eğitime Müdürlüğü'ne bağlı eğitim kurumlarının genel bir görüntüsünü ortaya çıkarmak ve ilgililere ve yetkililere (İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Okul Yönetimi, Öğretmenler Kurulu, Şube Öğretmenler Kurulu, OGYE) çözüm konusunda bilgi desteği sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Bu amaca ulaşmak üzere, şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okul güvenliğinin sağlanmasında genel olarak bir okul güvenliği politikası oluşturulmuş mudur ve buna dayalı olarak okul içi uygulamalar ne düzeyde yapılmaktadır?
2. Okullarımızda yaşanan şiddet türleri ve düzeyleri nelerdir?
3. Şiddet olaylarına karışan öğrencilerin genel özellikleri nelerdir?
4. Şiddet olayları okulların en çok hangi bölümünde yaşanmaktadır?
5. Şiddet olayları en çok hangi zamanlarda yaşanmaktadır?
6. Şiddete uğrayan öğrenciler en çok kimden destek almaktadırlar?
7. Yukarıda sayılan maddeler açısından personel, öğrenci ve veli görüşleri arasında bir farklılık var mıdır; varsa bunun nedenleri neler olabilir?

Araştırmanın Modeli

Araştırma, varolan durumu saptayan tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni, Ankara İli Altındağ İlçesi'dir. Örneklem olarak, 2011-2012 eğitim öğretim yılında Altındağ Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nin okullara önerdiği çalışmalar kapsamında, bu araştırmaya katılmak isteyen okullardan oluşmuştur. Araştırmaya katılan okul tür ve düzeyleri, Tablo 1'de verilmiştir. Araştırmaya katılan okulların tür, düzey ve sayılarına bakıldığında, örneklem açısından yeterli bir sayıya ulaşıldığı varsayılmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Okul Sayıları

Okul Türü	İlköğretim Okulu	Özel Eğitim İlköğretim Okulu	Genel Lise	Anadolu Lisesi	Meslek Lisesi	İmam Hatip Lisesi	Özel Eğitim Meslek Lisesi	TOPLAM
Okul Sayısı	23	1	2	3	2	1	1	33

Araştırma anketi, çalışmaya katılan okullardaki yönetici, öğretmen ve diğer personelin (Memur, hizmetli, güvenlik görevlisi vb) tümüne uygulanmıştır. Öğrenci ve veli grubundan, okul içinde yansız bir örnekleme ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için, öğrenci grubundan, ilköğretimlerde 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden; liselerde ise, 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden her şubenin şube öğrenci listesindeki 1., 5., 10., 15., 20., 25., 30., 35., 40., 45., 50. sırasındaki öğrenciye anket uygulanmıştır. Veli grubundan ise, anket uygulanan öğrenci velilerine ulaşılmıştır. Araştırma anketi, 2011-2012 eğitim öğretim yılının II. döneminde, okullardaki şube rehber öğretmenleri ve rehberlik servislerinde görevli öğretmenler tarafından uygulanmıştır.

Araştırmada Ayral ve diğerleri tarafından geliştirilen Okul Güvenliği Ölçeği (Ayral, Özdemir, Demirhan, Ünlü ve Şengün, 2014) kullanılmıştır. Ölçeğin yanı sıra, okullarla ilgili güvenli okul ortamları açısından ayrıntılı bilgi vermesi için, okullarda yaşanan şiddetin türleri, şiddetin en sık yaşandığı yerler ve zamanlar, şiddet olaylarına karışanların özellikleri ve şiddete uğrayan öğrencilerin kimden destek aldıklarını yoklayan anket uygulanmıştır. Okul Güvenliği Ölçeği ve anket kısmı, tek form halinde birleştirilmiştir. Anket maddeleri, alanyazın ve ilgili araştırmalardan yararlanılarak, araştırmacı grubu tarafından hazırlanmıştır. Anket üçlü derecelendirmeli yapıya sahiptir.

Verilerin Analizi

Üçlü derecelendirmeli yapıdaki ölçek ve ankette, maddede yer alan ifadeye hiç katılmama durumu 0 puan ile, orta seviyede katılma durumu 1 puan ile, tamamen katılma durumu ise 2 puan ile puanlanmıştır. Ölçekteki iki madde olumsuz içerikli olduğundan, tersten puanlanmıştır. Madde ve boyut puan değeri 0 - 1 arasında olacak şekilde hesaplanmış ve yorumlar bu puan derecesine göre yapılmıştır. Ölçek ve anket verileri üzerinde SPSS programı ile yüzde ve frekans hesapları yapılmış; korelasyon, regresyon ve varyans analizi (Scheffe testi) teknikleri uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılanlara ilişkin sayısal bilgiler Tablo 2'de verilmiştir. Araştırmaya katılanların 73'ü yönetici, 838'i öğretmen, 3077'si öğrenci, 2616'sı veli ve 87'si diğer personeldir. Araştırmaya katılan öğrenci ve veli sayıları dikkate alındığında, anket gönderilen velilerin büyük çoğunluğunun anketi doldurduğu görülmektedir. Bu durum, araştırmaya gösterilen özenin; okulların veli ile kurduğu bağın; velilerin okul çalışmalarına verdiği desteğin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların sayısı

Okuldaki Görevi	Yönetici	Öğretmen	Öğrenci	Veli	Diğer Personel	Toplam
N	73	838	3077	2616	87	6691

Tablo 3'te şiddet davranışı puanı ile Okul Güvenliği Ölçeği boyutları arasındaki çoklu regresyon analizi sonuçları verilmiştir. Okul Güvenliği Ölçeğinin boyutları ile şiddet davranışı puanının yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçlarına göre, şiddet puanı ile güvenlik algısı arasında -,40 düzeyinde negatif bir ilişki söz konusudur. Öğrenciye dönük uygulamalar -,24, fiziki mekân düzenlemeleri -,20, genel güvenlik politikası -,19 ve ziyaretçi uygulamaları -,17 oranında şiddet puanıyla ilişki halindedirler. Diğer boyutlar kontrol edildiğinde şiddet puanıyla ilişki düzeyleri açısından, güvenlik algısıyla olan ilişkide çok az bir düşme gözlenirken (-,33), diğer boyutlarda önemli bir düşme görülmektedir.

Tablo 3. Şiddet Davranışı Puanı ile Okul Güvenliği Ölçeği Boyutları Arasındaki Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
Sabit	1,068	,021		50,993	,000			
Güvenlik Algısı	-,281	,011	-,351	-25,409	,000	-,399	-,327	-,316
Genel Güvenlik Politikası ve Uygulamaları	-,005	,014	-,007	-,381	,703	-,193	-,005	-,005
Okuliçi Düzenlemeler	,024	,013	,027	1,823	,068	-,098	,025	,023
Fiziki Mekân Düzenlemeleri	-,045	,012	-,057	-3,836	,000	-,201	-,052	-,048
Ogrenciye Dönük Uygulamalar	-,050	,016	-,057	-3,155	,002	-,237	-,043	-,039
Ziyaretci Uygulamaları	-,022	,010	-,034	-2,154	,031	-,168	-,029	-,027

R= .412, R2= .170, F(6, 5374)= 183,159, p=.000

Ölçeğin boyutlarının şiddet puanı üzerindeki göreli önem sırasına bakıldığında, güvenlik algısı, öğrenciye dönük uygulamalar, fiziki mekân düzenlemeleri, okuliçi düzenlemeler, ziyaretçi uygulamaları ve genel güvenlik politikası diye bir sıralama söz konusudur. Regresyon katsayılarının anlamlılığına bakıldığında ise, güvenlik algısının, fiziki mekân düzenlemelerinin, öğrenciye dönük uygulamaların ve ziyaretçi uygulamalarının, okulda yaşanan şiddetin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Genel güvenlik politikası ile okuliçi düzenlemelerin, okulda yaşanan şiddetin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı söylenebilir.

Okul Güvenliği Ölçeği puanlarına okul türü açısından bakıldığında (Tablo 4), meslek lisesi okullarının diğer okullara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu; Anadolu liselerinin ise diğer liselere göre anlamlı derecede daha düşük olduğu görülmektedir. Ölçeğin boyutlarına göre değerlendirildiğinde ise, meslek liselerindeki güvenlik algısının diğer okul türlerine göre daha düşük olduğu; buna karşın genel güvenlik politikası ve uygulamalarının diğer okullara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Anadolu liseleri ise, genel güvenlik politikaları ve uygulamaları açısından diğer okul türlerine göre anlamlı derece daha düşük bir puana sahiptir. Okuliçi düzenlemeler boyutunda da meslek liselerin ve genel liselerin diğer okul türlerine göre daha olumlu bir durumda olduğu görülmektedir. Fiziki mekân düzenlemeleri açsından okullar arasında bir fark bulunamamıştır. Tüm okul türlerinin fiziki mekân düzenlemeleri açısından benzer uyglamalara sahip olduğu söylenebilir.

Öğrenciye dönük uygulamalar açısından bakıldığında, Anadolu lisesi ve genel liselerde ilköğretim okulları ile meslek liselerine göre daha düşük düzeyde bir uygulamadan sözedilebilir. Ziyaretçi uygulamaları boyutunda da meslek liselerinde diğer okul türlerine göre daha iyi durumda olan bir uyguama söz konusudur.

Tablo 4. Okul Türüne Göre Güvenli Okul Ortamı Ölçeği Boyutları Puan Karşılaştırması

Ölçek Boyutları	Okul Türü	N	Madde Puanı (0-1 Arası)	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Güvenlik Algısı	İlköğretim	4438	0,60	3-6542	37,288	,000	Meslek Lisesi<İlköğretim, Genel Lise, Anadolu Lisesi
	Genel Lise	756	0,60				
	Meslek Lisesi	593	0,50				
	Anadolu Lisesi	759	0,62				
	TOPLAM	6546	0,59				
Genel Güvenlik Politikaları/Uygulamaları	İlköğretim	4418	0,59	3-6486	79,143	,000	Meslek Lisesi>İlköğretim, Genel Lise, Anadolu Lisesi; Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	753	0,61				
	Meslek Lisesi	574	0,70				
	Anadolu Lisesi	745	0,50				
	TOPLAM	6490	0,59				
Okuliçi Düzenlemeler	İlköğretim	4490	0,71	3-6588	86,978	,000	Meslek Lisesi>İlköğretim, Genel Lise, Anadolu Lisesi; Genel Lise>İlköğretim, Anadolu Lisesi
	Genel Lise	756	0,79				
	Meslek Lisesi	589	0,83				
	Anadolu Lisesi	757	0,71				
	TOPLAM	6592	0,73				
Fiziki Mekân Düzenlemeleri	İlköğretim	4495	0,73	3-6597	3,764	,010	Fark yok.
	Genel Lise	759	0,70				
	Meslek Lisesi	584	0,71				
	Anadolu Lisesi	763	0,71				
	TOPLAM	6601	0,72				
Öğrenciye Dönük Uygulamalar	İlköğretim	4371	0,65	3-6451	58,012	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi; Genel Lise<İlköğretim,Meslek Lisesi
	Genel Lise	755	0,60				
	Meslek Lisesi	583	0,64				
	Anadolu Lisesi	746	0,55				
	TOPLAM	6455	0,63				
Ziyaretçi Uygulamaları	İlköğretim	4478	0,60	3-6563	33,190	,000	Meslek Lisesi>İlköğretim, Genel Lise, Anadolu Lisesi; İlköğretim<Genel Lise
	Genel Lise	737	0,63				
	Meslek Lisesi	591	0,72				
	Anadolu Lisesi	761	0,61				
	TOPLAM	6567	0,62				
TOPLAM	İlköğretim	4565	0,64	3-6689	29,389	,000	Meslek Lisesi>İlköğretim, Genel Lise, Anadolu Lisesi; Anadolu Lisesi<İlköğretim,Genel Lise
	Genel Lise	761	0,64				
	Meslek Lisesi	600	0,67				
	Anadolu Lisesi	767	0,59				
	TOPLAM	6693	0,64				

Okul Güvenliği Ölçeği puanlarına okuldaki görev açısından bakıldığında (Tablo 5), genel olarak yöneticilerin okullarını daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Veli ve öğretmen grubu da daha olumsuz görüşe sahip olarak görünmektedirler. Boyutlara göre bakıldığında ise, güvenlik algısı boyutunda diğer personel velilere göre; genel güvenlik politikaları ve uygulamalar boyutunda yöneticiler öğretmen, öğrenci ve velilere göre; okuliçi düzenlemeler boyutunda öğrenciler öğretmen ve velilere göre; fiziki mekân düzenlemeleri boyutunda yönetici ve öğretmenler öğrenci ve velilere göre; öğrenciye dönük uygulamalar boyutunda yöneticiler öğretmen ve velilere göre; ziyaretçi uygulamaları boyutunda yöneticiler öğretmen, öğrenci ve velilere, diğer personel öğretmen, öğrenci velilere göre ve öğrenciler de velilere göre daha olumlu bir görüşe sahiptirler.

Tablo 5. Okuldaki Göreve Göre Güvenli Okul Ortamı Ölçeği Boyutları Puan Karşılaştırması

Ölçek Buyutları	Okuldaki Görev	N	Madde Puanı (0-1Arası)	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Güvenlik Algısı	Yönetici	72	0,65	4-6539	4,165	,002	Diğer Personel>Veli
	Öğretmen	826	0,59				
	Diğer Personel	86	0,67				
	Öğrenci	3019	0,60				
	Veli	2541	0,59				
	TOPLAM	6544	0,59				
Genel Güvenlik Politikaları/Uygulamaları	Yönetici	71	0,71	4-6483	7,726	,000	Yönetici>Öğretmen,Öğrenci,Veli
	Öğretmen	814	0,57				
	Diğer Personel	84	0,62				
	Öğrenci	3002	0,60				
	Veli	2517	0,58				
	TOPLAM	6488	0,59				
Okuliçi Düzenlemeler	Yönetici	73	0,71	4-6585	9,160	,000	Öğrenci>Öğretmen,Veli
	Öğretmen	826	0,71				
	Diğer Personel	86	0,69				
	Öğrenci	3031	0,74				
	Veli	2574	0,72				
	TOPLAM	6590	0,73				
Fiziki Mekân Düzenlemeleri	Yönetici	73	0,81	4-6594	7,073	,000	Yönetici,Öğretmen>Öğrenci,Veli
	Öğretmen	833	0,75				
	Diğer Personel	85	0,75				
	Öğrenci	3056	0,71				
	Veli	2552	0,72				
	TOPLAM	6599	0,72				
Öğrenciye Dönük Uygulamalar	Yönetici	69	0,72	4-6448	6,064	,000	Yönetici>Öğretmen,Veli
	Öğretmen	812	0,61				
	Diğer Personel	83	0,66				
	Öğrenci	2984	0,64				
	Veli	2505	0,63				
	TOPLAM	6453	0,63				
Ziyaretçi Uygulamaları	Yönetici	73	0,80	4-6560	14,990	,000	Yönetici>Öğretmen,Öğrenci,Veli; Diğer Personel>Öğretmen,Öğrenci,Veli; Öğrenci>Veli
	Öğretmen	813	0,62				
	Diğer Personel	86	0,72				
	Öğrenci	3018	0,63				
	Veli	2575	0,59				
	TOPLAM	6565	0,62				
TOPLAM	Yönetici	73	0,72	4-6686	9,685	,000	Yönetici>Öğretmen,Öğrenci,Veli; Öğrenci>Veli
	Öğretmen	838	0,63				
	Diğer Personel	87	0,67				
	Öğrenci	3077	0,64				
	Veli	2616	0,63				

Okul türlerine göre şiddet davranışı türlerine bakıldığında (Tablo 6), tüm okul türlerinde küfür ve hakaret, uygun olmayan kıyafetle okula gelme, okuldan kaçma, kavga gibi şiddet davranışlarının en yaygın olan davranış türü olduğu görülmektedir. Okul içinden ve dışından okul çalışanlarına fiziki

şiddet uyulanması ise, puan derecesi açısından en düşük şiddet davranışı türleridir. Bağımlılık yapıcı madde kullanma puanı da en düşük maddeler arasındadır. Ancak, bu maddelerin tamamı, puan dereceleri düşük olmasına karşın, içerikleri itibariyle üzerinde ciddiyetle durulması gereken maddeler olarak görülmelidir.

Tablo 6. Okul Türlerine Göre Şiddet Davranışı Puanları (0 - 1 Arası)

Okul Türü	N	Uygun Olmayan Kıyafetle Okula Gelme	Okula Ve Başkalarının Eşyalarına Zarar Verme	Hırsızlık	Okuldan Kaçma	Küfür Ve Hakaret	Kavga	Tehlikeli Ve Yaralayıcı Araçlarla Kavga	Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanma (Madde Bağımlılığı)	Okul İçinde Karşı Cinsi Rahatsız Etme	Okul Dışından Kişilerce Okul Öğrencilerinin Rahatsız Edilmesi	Okul Dışından Kişilerce Okul Öğrencilerine Fiziki Şiddet Uygulanması	Öğretmene, İdareciye, Okul Çalışanlarına Saygısızlık	Öğretmene, İdareciye, Okul Çalışanlarına Fiziki Şiddet Uygulama	Okul Dışından Kişilerce Öğretmene, İdareciye, Okul Çalışanlarına	Okul Dışından Kişilerce Öğretmene, İdareciye, Okul Çalışanlarına Fiziki Şiddet Uygulama
İlköğretim	4431	0,44	0,43	0,32	0,43	0,56	0,52	0,19	0,13	0,24	0,29	0,21	0,27	0,12	0,22	0,11
Genel Lise	755	0,63	0,41	0,28	0,60	0,64	0,54	0,25	0,23	0,28	0,37	0,30	0,32	0,14	0,22	0,13
Meslek Lisesi	573	0,63	0,41	0,28	0,60	0,64	0,54	0,25	0,23	0,28	0,37	0,30	0,32	0,14	0,22	0,13
Anadolu Lisesi	754	0,63	0,37	0,18	0,62	0,57	0,47	0,13	0,18	0,19	0,24	0,16	0,24	0,06	0,12	0,05
Genel Ort.	6533	0,50	0,42	0,31	0,48	0,57	0,52	0,19	0,15	0,23	0,30	0,23	0,28	0,12	0,21	0,11

Yaşanan şiddet olaylarının genelinin değerlendirmesi yapıldığında (Tablo 7), ilköğretim okulları ve Anadolu liselerinin genel lise ve meslek liselerine göre daha az şiddet olaylarının yaşandığı okullar olduğu görülmektedir. Hafif şiddet davranışları açısından da ilköğretim okulları ile Anadolu liseleri, genel lise ve meslek liselerine göre daha iyi durumda olan okul türü olduğu söylenebilir. Ağır şiddet davranışları açısından ise, genel liseler ve meslek liseleri, ilköğretim okulları ile Anadolu liselerine göre daha ağır şiddet olaylarının yaşandığı okullar olarak görünmektedir. İlköğretim okullarının puan durumu Anadolu liselerine göre anlamlı derecede daha yüksektir. Okul dışından gelen ve okula yönelen şiddet davranışları açısından ise, genel liseler ve meslek liseleri diğer okul türlerine göre daha olumsuz bir durum sergilerlerken, ilköğretim okulları da Anadolu liselerine göre daha olumsuz, genel ve meslek liselerine göre ise daha olumlu bir durum sergilemektedirler.

Tablo 7. Okul Türüne Göre Şiddet Davranışı Puanlarının Karşılaştırılması

Şiddet Davranışı Puanları	Okul Türü	N	Madde Puanı (0-1 Arası)	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Hafif Şiddet Davranışı Puanı	İlköğretim	4275	0,45	3-6298	21,102	,000	İlköğretim<Genel Lise,Meslek Lisesi; Anadolu Lisesi >Genel Lise,
	Genel Lise	728	0,51				
	Meslek Lisesi	561	0,51				
	Anadolu Lisesi	738	0,47				
	TOPLAM	6302	0,47				
Ağır Şiddet Davranışı Puanı	İlköğretim	4000	0,19	3-6006	45,698	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise,Meslek Lisesi; İlköğretim<Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	727	0,25				
	Meslek Lisesi	570	0,25				
	Anadolu Lisesi	713	0,15				
	TOPLAM	6010	0,20				
Okul Dışından Gelen Şiddet Davranışı Puanı	İlköğretim	4191	0,21	3-6257	56,021	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise,Meslek Lisesi; İlköğretim<Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	749	0,26				
	Meslek Lisesi	588	0,28				
	Anadolu Lisesi	733	0,14				
	TOPLAM	6261	0,21				
Şiddet Davranışı Genel Puanı	İlköğretim	3864	0,29	3-5788	36,297	,000	Anadolu Lisesi<Genel Lise,Meslek Lisesi; İlköğretim<Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	698	0,36				
	Meslek Lisesi	535	0,35				
	Anadolu Lisesi	695	0,28				
	TOPLAM	5792	0,31				

Okuldaki göreve göre şiddet davranışları değerlendirildiğinde (Tablo 8), velilerin okul ortamında daha çok şiddet yaşandığını düşünmelerine karşın, diğer personel grubu bunun tersini düşünmektedirler. Şiddet davranış puanları okulların öğretim şekline göre değişiklik göstermemektedir (Tablo 9). Okul büyüklüğüne göre bakıldığında ise, orta ve büyük okullarda şiddet davranışlarının küçük okullara göre daha yoğun yaşandığı görülmektedir (Tablo 10).

Tablo 8: Şiddet Davranışı Puanı ile Okuldaki Görev Arasındaki Anova ve Scheffe Testi Sonuçları

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Scheffe Testi Fark Çıkan Gruplar (.05)
Between Groups	4,925	4	1,231	8,963	,000	Diğer Personel<Öğretmen,Öğrenci,Veli; Veli>Öğretmen,Diğer Personel,Öğrenci
Within Groups	794,710	5785	,137			
Total	799,635	5789				

Tablo 9: Şiddet Davranışı Puanı ile Öğretim Şekli Arasındaki Anova Testi Sonuçları

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,224	1	,224	1,624	,203
Within Groups	800,329	5790	,138		
Total	800,554	5791			

Tablo 10: Şiddet Davranışı Puanı ile Öğrenci Sayısı Arasındaki Anova ve Scheffe Testi Sonuçları

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Scheffe Testi Fark Çıkan Gruplar (.05)
Between Groups	2,164	2	1,082	7,846	,000	Küçük<Orta/Büyük
Within Groups	798,390	5789	,138			
Total	800,554	5791				

Şiddet olaylarına karışan öğrencilerin profillerinin okul türüne ve ilgililerin okuldaki görevine göre karşılaştırılması yapıldığında (Tablo 11, Tablo 12), genel lise öğrencilerinin diğer okul türlerine göre daha olumsuz bir profile sahip oldukları görülmektedir. İlköğretim öğrencileri de genel lise ve meslek lisesi öğrencilerine göre daha olumlu bir profile sahip görünmektedirler. Öğretmenlerin şiddet olaylarına karışan öğrencileri değerlendirme puanları, diğer personel, öğrenci ve veliye göre daha olumsuz durumdadır. Veli görüşlerinin de öğrenci görüşlerine göre daha olumsuz olduğu söylenebilir.

Şiddet olaylarına karışan öğrencilerin özelliklerine bakıldığında, bu öğrencilerin genellikle ders başarılarının düşük olduğu, akran çevrelerinden olumsuz etkilendikleri, devamsızlık oranlarının yüksek olduğu ve olumsuz aile ortamına sahip olmaları, öne çıkan özelliklerdendir.

Tablo 11. Okuldaki Göreve Göre Şiddet Olaylarına Karışan Öğrencilerin Özellikleri

Okuldaki Görevi	N	Olumsuz Aile Ortamına Sahiptirler	Okulu Ve Öğretmenleri Sevmezler	Kaygı Düzeyleri Yüksektir	Bireysel Özellikleri Öğretmenler Tarafından Dikkate Alınmaz	Uygun Bir Arkadaş Ortamları Yoktur	Ders Başarıları Düşüktür	Akran Çevresinden Olumsuz Yönde Etkilenirler	Devamsızlık Oranları Yüksektir	Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Düşüktür
Yönetici	70	0,67	0,34	0,48	0,23	0,56	0,68	0,65	0,56	0,62
Öğretmen	814	0,73	0,49	0,59	0,30	0,58	0,73	0,74	0,64	0,72
Diğer Personel	80	0,56	0,41	0,43	0,33	0,49	0,54	0,61	0,52	0,62
Öğrenci	3014	0,55	0,49	0,50	0,36	0,53	0,60	0,58	0,59	0,46
Veli	2527	0,61	0,55	0,57	0,39	0,60	0,67	0,66	0,63	0,53
Genel Ortalama	6507	0,59	0,51	0,54	0,36	0,56	0,64	0,63	0,61	0,53

Şiddete karışan öğrenci özellikleri okul türüne göre değerlendirildiğinde, genel lise öğrencilerinin diğer okul türlerine göre daha olumsuz özelliklere sahip olduğu; ilköğretim öğencilerinin ise genel lise ve meslek lisesi öğrencilerine göre daha olumlu özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Okul Türü ve Okuldaki Göreve Şiddet Uygulayan Öğrenci Profili Karşılaştırması

Öğrenci Profili	**Okul Türü ve Okuldaki Gerevi**	**N**	**Madde Puanı**	**sd**	**F**	**p**	**Anlamlı Fark (Scheffe)**
Okul Türüne Göre Öğrenci Profili	İlköğretim	4183	0,53	3-6220	31,990	,000	Genel Lise >İlköğretim, Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi; İlköğretim<Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	735	0,63				
	Meslek Lisesi	562	0,59				
	Anadolu Lisesi	744	0,56				
	TOPLAM	6224	0,55				
Okuldaki Göreve Göre Öğrenci Profili	Yönetici	66	0,53	4-6217	34,799	,000	Öğretmen>Diğer Personel, Öğrenci,Veli; Öğrenci<Veli
	Öğretmen	775	0,61				
	Diğer Personel	77	0,49				
	Öğrenci	2869	0,51				
	Veli	2435	0,58				
	TOPLAM	6222	0,55				

Şiddetin yaşandığı yerlere genel olarak bakıldığında (Tablo 13), çoktan aza doğru olmak üzere okulun yakın çevresi (0,50),okul bahçesi (0,41), koridorlar (0,37), tuvaletler (0,31), derslikler (0,28) ve kantin (0,23) şeklinde bir sıralama söz konusudur. Bu azalmanın kontrol derecesiyle ilgili olduğu söylenebilir. Kontrolün artmasıyla birlikte şiddetin derecesi de azalmaktadır. Okulları yakın çevresi siddet olaylarının yaşandığı yerler açısından en kritik yer olduğu görülmektedir.

Şiddeti yaşandığı yerlere okul türlerine göre bakıldığında ise, okulun yakın çevresi genel liseler için ön plana çıkarken, ilköğretim okulları için okulun yakın çevresi genel lise ve meslek liselerine göre daha güvenli bir konumdadır. Okul bahçesi, ilköğretim okulları ve genel liseler için meslek liseleri ve Anadolu liselerine göre şiddetin daha çok yaşandığı yer konumundadırlar. Koridorlar da genel liseler için meslek lisesi ve Anadolu liselerine göre; ilköğretim okulları içinse anadolu liselerine göre anlamlı dercede öne çıkmaktadırlar.

Derslikler ve kantinler, Anadolu liselerinde diğer okul türlerine göre daha güvenli yer olma açısından öne çıkarken; kantinler, meslek liseleri açısından diğer okul türlerine göre şiddetin daha çok yaşandığı yerler olarak dikkat çekmektedirler. Tuvaletler ise, diğer okul türlerine göre genel liselerde şiddetin daha çok; Anadolu liselerinde ise daha az yaşandığı yer konumundadırlar.

Tablo 13. Okul Türüne Göre Şiddetin Yaşandığı Yer Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Yer	Okul Türü	N	Madde Puanı	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Okulun Yakın Çevresi	İlköğretim	4417	0,49	3-6496	24,154	,000	Genel Lise>İlköğretim, Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi; İlköğretim< Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	745	0,59				
	Meslek Lisesi	584	0,53				
	Anadolu Lisesi	754	0,50				
	TOPLAM	6500	0,50				
Okul Bahçesi	İlköğretim	4449	0,43	3-6535	22,661	,000	İlköğretim>Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi; Genel Lise> Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi
	Genel Lise	758	0,41				
	Meslek Lisesi	578	0,35				
	Anadolu Lisesi	754	0,34				
	TOPLAM	6539	0,41				
Koridorlar	İlköğretim	4445	0,38	3-6523	14,084	,000	Genel Lise>Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi; İlköğretim> Anadolu
	Genel Lise	758	0,41				
	Meslek Lisesi	569	0,35				
	Anadolu Lisesi	755	0,31				

	TOPLAM	6527	0,37				Lisesi;
Derslikler	İlköğretim	4413	0,29	3-6499	7,553	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	759	0,29				
	Meslek Lisesi	575	0,32				
	Anadolu Lisesi	756	0,24				
	TOPLAM	6503	0,28				
Kantin	İlköğretim	4352	0,23	3-6431	27,277	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi; Meslek Lisesi > İlköğretim, Genel Lise, Anadolu Lisesi
	Genel Lise	757	0,24				
	Meslek Lisesi	572	0,31				
	Anadolu Lisesi	754	0,16				
	TOPLAM	6435	0,23				
Tuvaletler	İlköğretim	4397	0,30	3-6477	41,552	,000	Genel Lise>İlköğretim, Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi; Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	757	0,41				
	Meslek Lisesi	574	0,31				
	Anadolu Lisesi	753	0,23				
	TOPLAM	6481	0,31				

Şiddetin yaşandığı yerlere ilişkin okul ilgililerinin görüşleri kıyaslandığında (Tablo 14), öğrenci ve velilerin görüşlerinin yönetici, öğretmen ve diğer personele göre anlamlı derecede olmak üzere daha olumsuz olduğu görülmektedir. Öğrenci ve veliler okulun yakın çevresi maddesinde öğretmen ve diğer personelden; okul bahçesi maddesinde öğrenciler yönetici, öğretmen ve diğer personelden, veliler yönetici ve diğer personelden; koridorlar maddesinde öğrenciler yönetici ve velilerden; kantin maddesinde öğrenci ve veliler yönetici, öğretmen ve diğer personelden; tuvalet maddesinde öğrenciler yönetici, öğretmen ve diğer personelden; veliler diğer personelden, okulun bu bölümlerinde daha fazla şiddet olaylarının yaşandığını düşünmektedirler. Derslikler maddesinde ise, gruplar arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Boyut genel olarak değerlendirildiğinde, okul bölümlerinde meydana gelen şiddet olaylarının öğrenci ve veliler tarafından daha fazla hissedildiği, bu anlamıyla okul çalışanlarından farklı düşündükleri söylenebilir. Bu sonuç aynı zamanda, yaşanan şiddetin derecesinin yorumlanmasında hizmet alanlarla hizmet verenlerin farklı kriterlere göre değerlendirmede bulunduklarına işaret sayılabilir.

Tablo 14. Okuldaki Göreve Göre Şiddetin Yaşandığı Yer Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Yer	Okuldaki Görevi	N	Madde Puanı	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Okulun Yakın Çevresi	Yönetici	70	0,44	(4-6493)	3,571	.000	Öğrenci,Veli>Öğretmen, Diğer Personel
	Öğretmen	817	0,46				
	Diğer Personel	83	0,37				
	Öğrenci	2994	0,52				
	Veli	2534	0,51				
	TOPLAM	6498	0,50				
Okul Bahçesi	Yönetici	72	0,25	4-6532	14,073	,000	Öğrenci>Yönetici,Öğretmen, Diğer Personel; Veli>Yönetici,Diğer Personel;
	Öğretmen	824	0,37				
	Diğer Personel	82	0,29				
	Öğrenci	3013	0,43				
	Veli	2546	0,40				
	TOPLAM	6537	0,41				
Koridorlar	Yönetici	71	0,25	4-6520	8,349	,000	Öğrenci>Yönetici, Veli
	Öğretmen	825	0,36				
	Diğer Personel	82	0,28				
	Öğrenci	3010	0,39				
	Veli	2537	0,36				
	TOPLAM	6525	0,37				
Derslikler	Yönetici	72	0,24	4-6496	2,144	,073	Fark yok.
	Öğretmen	819	0,29				
	Diğer Personel	83	0,24				
	Öğrenci	3025	0,29				
	Veli	2502	0,27				

	TOPLAM	6501	0,28				
Kantin	Yönetici	67	0,12	4-6428	13,07	,000	Öğrenci>Yönetici, Öğretmen,Diğer Personel; Veli> Yönetici, Öğretmen,Diğer Personel
	Öğretmen	799	0,18				
	Diğer Personel	82	0,13				
	Öğrenci	2996	0,25				
	Veli	2489	0,24				
	TOPLAM	6433	0,23				
Tuvaletler	Yönetici	71	0,19	4-6474	10,947	,000	Öğrenci>Yönetici,Öğretmen, Diğer Personel; Veli>Diğer Personel
	Öğretmen	814	0,27				
	Diğer Personel	82	0,18				
	Öğrenci	3011	0,33				
	Veli	2501	0,30				
	TOPLAM	6479	0,31				

Şiddetin yaşandığı zamanlara ilişkin puanlara bakıldığında (Tablo 15), çoktan aza doğru olmak üzere okuldan eve dönüş zamanları (0,49), teneffüsler (0,47), boş geçen dersler (0,38), okula geliş zamanları (0,35), ders dışı etkinlik zamanları (0,30) ve ders esnası (0,19) diye sıralanmaktadır. Okuldan eve dönüş zamanlarının ve boş derslerin şiddet olayları açısından en kritik zamanlar olduğu söylenebilir.

Tablo 15. Okuldaki Göreve Göre Şiddetin Yaşandığı Zaman Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Zamanlar	Okuldaki Görev	N	Madde Puanı	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Okula Geliş Zamanlarında	Yönetici	70	0,34	4-6499	2,980	,018	Veli>Diğer Personel
	Öğretmen	811	0,35				
	Diğer Personel	83	0,24				
	Öğrenci	3028	0,34				
	Veli	2512	0,36				
	TOPLAM	6504	0,35				
Ders Esnasında	Yönetici	71	0,10	4-6495	8,775	,000	Öğrenci>Yönetici, Öğretmen,Veli
	Öğretmen	811	0,16				
	Diğer Personel	82	0,16				
	Öğrenci	3028	0,21				
	Veli	2508	0,19				
	TOPLAM	6500	0,19				
Teneffüslerde	Yönetici	72	0,33	4-6524	10,526	,000	Öğrenci>Yönetici, Öğretmen,Veli; Yönetici<Öğretmen,Öğrenci,Veli;
	Öğretmen	822	0,45				
	Diğer Personel	83	0,39				
	Öğrenci	3028	0,50				
	Veli	2524	0,46				
	TOPLAM	6529	0,47				
Boş Geçen Derslerde	Yönetici	71	0,34	4-6502	3,698	,005	Fark yok.
	Öğretmen	817	0,40				
	Diğer Personel	81	0,28				
	Öğrenci	3025	0,39				
	Veli	2513	0,37				
	TOPLAM	6507	0,38				
Ders Dışı Etkinlik Zamanlarında	Yönetici	71	0,15	4-6493	9,297	,000	Öğrenci>Yönetici,Öğretmen,Diğer Personel; Veli>Yönetici,Öğretmen;
	Öğretmen	812	0,27				
	Diğer Personel	83	0,20				
	Öğrenci	3022	0,31				
	Veli	2510	0,31				
	TOPLAM	6498	0,30				
Okuldan Eve Dönüş Zamanlarında	Yönetici	70	0,44	4-6480	7,413	,000	Öğrenci>Öğretmen,Diğer Personel; Veli>Öğretmen,Diğer Personel;
	Öğretmen	820	0,45				
	Diğer Personel	85	0,34				
	Öğrenci	3005	0,50				
	Veli	2505	0,50				
	TOPLAM	6485	0,49				

Şiddetin yaşandığı zamanlara ilişkin okul ilgililerinin görüşleri karşılaştırıldığında (Tablo 15), yine öğrenci ve veli görüşlerinin yönetici, öğretmen ve diğer personel görüşlerine göre anlamlı derecede daha olumsuz olduğu görülmektedir. Okula geliş zamanları maddesinde veliler diğer personelden; ders esnasında ve teneffüslerde maddelerinde öğrenciler yönetici, öğretmen ve velilerden; ders dışı etkinlik zamanları maddesinde öğrenciler yönetici, öğretmen ve diğer personelden, veliler yönetici ve öğremenlerden; okuldan eve dönüş zamanlarında maddesinde öğrenciler ve veliler öğretmen ve diğer personelden, anlamlı derecede olmak üzere daha fazla şiddet olaylarının yaşandığını düşünmektedirler. Boş geçen dersler maddesinde gruplar arasında fark çıkmazken, teneffüslerde maddesinde yöneticiler öğretmen, öğrenci ve velilere göre daha daha olumlu bir görüşe sahiptirler.

Şiddetin yaşandığı zaman boyutu genel olarak değerlendirildiğinde, şiddetin yşandığı yer boyutunda da olduğu gibi, okul zamanlarında meydana gelen şiddet olaylarının öğrenci ve veliler tarafından daha fazla hissedildiği, bu anlamıyla okul çalışanlarından farklı düşündükleri söylenebilir. Bu sonuç aynı zamanda, yaşanan şiddetin derecesinin yorumlanmasında hizmet alanlarla hizmet verenlerin yine farklı kriterlere göre değerlendirmede bulunduklarına işaret sayılabilir.

Şiddetin yaşandığı zamanlar okul türüne göre değerlendirildiğinde (Tablo 16), genel liseler okula geliş zamanlarında ve okuldan eve dönüş zamanlarında yaşanan şiddet olayları açısından diğer okul türlerine göre öne çıkmaktadır. Buna karşın, genel liselerin boş geçen derslerde yaşanan şiddet olayları açısından ilköğretim okulları ile meslek liselerine göre daha olumlu bir durumda oldukları görülmektedir. Anadolu liseleri ise gerek okula geliş zamanlarında, gerekse ders esnasında, teneffüslerde, boş geçen derslerde ve ders dışı etkinlik zamanlarında yaşanan şiddet olayları açısından, diğer okul türlerine düşük puan derecesiyle dikkat çekmektedir. Anadolu liselerinin, öğrencilerini sınavla seçerek alıyor olmasının ve bu okullara ulaşımda servis taşımacılığının daha fazla kullanılıyor olmasının bu durumda etkisi olduğu söylenebilir.

Tablo 16. Okul Türüne Göre Şiddetin Yaşandığı Zaman Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Zaman	Okul Türü	N	Madde Puanı	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Okula Geliş Zamanlarında	İlköğretim	4412	0,35	3-6502	80,323	,000	Genel Lise>İlköğretim, Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi; Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	759	0,46				
	Meslek Lisesi	580	0,39				
	Anadolu Lisesi	755	0,20				
	TOPLAM	6506	0,35				
Ders Esnasında	İlköğretim	4418	0,20	3-6498	12,212	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	759	0,22				
	Meslek Lisesi	570	0,20				
	Anadolu Lisesi	755	0,14				
	TOPLAM	6502	0,20				
Teneffüslerde	İlköğretim	4439	0,49	3-6527	19,372	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	759	0,48				
	Meslek Lisesi	577	0,45				
	Anadolu Lisesi	756	0,39				
	TOPLAM	6531	0,47				
Boş Geçen Derslerde	İlköğretim	4422	0,41	3-6505	54,023	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi; Genel Lise<İlköğretim, Meslek Lisesi
	Genel Lise	758	0,35				
	Meslek Lisesi	575	0,42				
	Anadolu Lisesi	754	0,25				
	TOPLAM	6509	0,38				
Ders Dışı Etkinlik Zamanlarında	İlköğretim	4413	0,32	3-6496	16,093	,000	Anadolu Lisesi< İlköğretim, Genel Lise, Meslek Lisesi;
	Genel Lise	759	0,30				
	Meslek Lisesi	573	0,33				
	Anadolu Lisesi	755	0,23				
	TOPLAM	6500	0,30				
Okuldan Eve Dönüş Zamanlarında	İlköğretim	4407	0,47	3-6483	32,480	,000	Genel Lise>İlköğretim, Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi;
	Genel Lise	750	0,60				
	Meslek Lisesi	576	0,50				
	Anadolu Lisesi	754	0,50				
	TOPLAM	6487	0,49				

Şiddete uğrayanların destek aldıkları kişilere bakıldığında (Tablo 17), öğrencilerin en çok arkadaşlarından destek aldıkları (0,61), bunu, anne ve babaların (0,57) ve abi-abla-kardeşlerin (0,55) izlediği görülmektedir. Okuldaki yönetici ve öğretmenler destek alınan kişi sırlamasında 0,46 puanla dördüncü sıradadırlar. Yönetici ve öğretmenlerin dördüncü sırada olmasının sorgulanması gerektiği söylenebilir. Okul görevlilerinin (yönetici ve öğretmenlerin) okulda yaşanan şiddete, diğer gruplar kadar (Arkadaşlar, anne-baba, abi-abla-kardeşler) müdahil olamadıkları görülmektedir. Okul içinde yaşanan şiddetin çözümünün okul görevlilerinin dışında, öncelikle okul dışında aranıyor olması, bulunacak çözümün niteliğini de sorgulanabilir hale getirebilir. Sıralamada 0,23'lük puanla hiçkimseden destek almayan öğrenci grubunun da olmasının, okul ortamında şiddet davranışları konusunda yine sorgulanması gereken bir durum olduğu söylenebilir.

Tablo 17. Okuldaki Göreve Göre Şiddete Uğrayanların Destek Aldıkları Kişiler Puan Karşılaştırması

Destek Alınan Kişi	Okuldaki Görev	N	Madde Puanı (0-1 Arası)	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Anne ve Babalarından	Yönetici	68	0,43	4-6479	8,193	,000	Veli>Yönetici,Öğretmen,Öğrenci
	Öğretmen	799	0,53				
	Diğer Personel	80	0,59				
	Öğrenci	3010	0,55				
	Veli	2527	0,60				
	TOPLAM	6484	0,57				
Arkadaşlarından	Yönetici	70	0,52	4-6528	2,560	,037	Fark yok.
	Öğretmen	808	0,61				
	Diğer Personel	78	0,53				
	Öğrenci	3031	0,60				
	Veli	2546	0,61				
	TOPLAM	6533	0,60				
Abi, Abla ya da Kardeşlerinden	Yönetici	69	0,43	4-6507	3,289	,011	Fark yok.
	Öğretmen	802	0,53				
	Diğer Personel	78	0,47				
	Öğrenci	3029	0,55				
	Veli	2534	0,56				
	TOPLAM	6512	0,55				
Okuldaki Yönetici ve Öğretmenlerden	Yönetici	70	0,37	4-6482	2,764	,026	Fark yok.
	Öğretmen	804	0,47				
	Diğer Personel	79	0,41				
	Öğrenci	3026	0,45				
	Veli	2508	0,48				
	TOPLAM	6487	0,46				
Bir Başkasından	Yönetici	69	0,36	4-6468	2,190	,068	Fark yok.
	Öğretmen	799	0,39				
	Diğer Personel	78	0,28				
	Öğrenci	3023	0,36				
	Veli	2504	0,36				
	TOPLAM	6473	0,36				
Hiçkimseden	Yönetici	68	0,19	4-6418	1,252	,287	Fark yok.
	Öğretmen	788	0,21				
	Diğer Personel	78	0,19				
	Öğrenci	2996	0,24				
	Veli	2493	0,22				
	TOPLAM	6423	0,23				

Okuldaki göreve göre şiddete uğrayanların destek aldıkları kişiler puanlarının karşılaştırılması yapıldığında ise (Tablo 17), genelde gruplar arasında anlamlı derecede fark olmadığı görülmektedir. Destek alınan kişi sıralaması, tüm gruplar için benzerdir.

Destek alınan kişilere okul türü açısından bakıldığında (Tablo 18), anne ve babaların ilköğretim okulları ile meslek liselerinde diğer okul türlerine göre daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Arkadaşlar ve abi-abla-kardeşler, meslek liselerinde destek alınan en öncelikli gruplar iken; bu gruplar ilköğretim okullarında diğer okullara göre öncelikli gruplar olarak görünmemektedirler. Yönetici ve öğretmenler, meslek liseleri ve ilköğretim okulları için, diğer okul türlerine göre öne çıkan destek alınan grup konumundadırlar. Okul türleri, destek alınan bir başkası seçeneğinde birbirlerinden oldukça farklılaşmaktadırlar. Her okul diğerinden anlamlı derecede farklı olmak üzere, bir başkasından destek alma öncelik sırası mesleklisesi, genel lise, anadolu lisesi ve ilköğretim okulları şeklindedir. Hiçkimseden destek almadığı belirtilen seçenekte ise, okul türleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 18. Okul Türüne Göre Şiddete Uğrayanların Destek Aldıkları Kişiler Puan Karşılaştırması

Destek Alınan Kişi	Okul Türü	N	Madde Puanı (0-1 Arası)	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Anne ve Babalarından	İlköğretim	4412	0,58	3-6482	27,680	,000	İlköğretim>Genel Lise,Anadolu Lisesi; Meslek Lisesi>Genel Lise,Anadolu Lisesi
	Genel Lise	744	0,51				
	Meslek Lisesi	583	0,63				
	Anadolu Lisesi	747	0,47				
	TOPLAM	6486	0,57				
Arkadaşlarından	İlköğretim	4452	0,56	3-6531	93,856	,000	Meslek Lisesi>İlköğretim,Genel Lise,Anadolu Lisesi; İlköğretim<Genel Lise, Meslek Lisesi,Anadolu Lisesi
	Genel Lise	758	0,69				
	Meslek Lisesi	573	0,76				
	Anadolu Lisesi	752	0,69				
	TOPLAM	6535	0,60				
Abi, Abla ya da Kardeşlerinden	İlköğretim	4439	0,53	3-6510	20,666	,000	Meslek Lisesi>İlköğretim,Genel Lise,Anadolu Lisesi; İlköğretim<Genel Lise, Meslek Lisesi
	Genel Lise	758	0,58				
	Meslek Lisesi	569	0,66				
	Anadolu Lisesi	748	0,53				
	TOPLAM	6514	0,55				
Okuldaki Yönetici ve Öğretmenlerden	İlköğretim	4415	0,47	3-6485	40,814	,000	Meslek Lisesi>İlköğretim,Genel Lise,Anadolu Lisesi; İlköğretim>Genel Lise,Anadolu Lisesi
	Genel Lise	759	0,40				
	Meslek Lisesi	565	0,61				
	Anadolu Lisesi	750	0,38				
	TOPLAM	6489	0,46				
Bir Başkandan	İlköğretim	4395	0,32	3-671	71,487	,000	Meslek Lisesi>Genel Lise>Anadolu Lisesi>İlköğretim
	Genel Lise	759	0,45				
	Meslek Lisesi	572	0,52				
	Anadolu Lisesi	749	0,39				
	TOPLAM	6475	0,36				
Hiçkimseden	İlköğretim	4351	0,23	3-6421	.746	,524	Fark yok.
	Genel Lise	759	0,24				
	Meslek Lisesi	566	0,22				
	Anadolu Lisesi	749	0,22				
	TOPLAM	6425	0,23				

Öğretim şekline göre şiddet olaylarının yaşandığı yerler karşılaştırıldığında (Tablo 19), okulun yakın çevresi ve derslikler dışında okulun diğer bölümlerinde yaşanan şiddet olayları, ikili öğretim yapan okullarda normal öğretim yapan okullara göre anlamlı derecede olmak üzere daha fazladır. Okulun yakın çevresi kontrolün en az olduğu, derslikler ise kontrolün en fazla olduğu alan olarak, öğretim şekline göre şiddetin yaşanma derecesi değişmezken; okul bahçesi, koridorlar, kantin ve tuvaletlerde şiddetin yaşanma derecesi ikili öğretim yapan okullarda artmaktadır. İkili öğretim yapan okulların çalışma koşullarının bu durumda etken olduğu söylenebilir.

Tablo 19. Öğretim Şekline Göre Şiddetin Yaşandığı Yer Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Yer	Öğretim Şekli	N	Madde Puanı (0-1 Arası)	sd	F	p
Okulun Yakın Çevresi	Normal Öğretim	2667	0,51	1-6498	4,157	,042
	İkili Öğretim	3833	0,50			
Okul Bahçesi	Normal Öğretim	2664	0,38	1-6537	31,609	,000
	İkili Öğretim	3875	0,43			
Koridorlar	Normal Öğretim	2653	0,35	1-6525	28,460	,000
	İkili Öğretim	3874	0,39			
Derslikler	Normal Öğretim	2665	0,28	1-6501	2,552	,110
	İkili Öğretim	3838	0,29			
Kantin	Normal Öğretim	2646	0,20	1-6433	40,179	,000
	İkili Öğretim	3789	0,25			
Tuvaletler	Normal Öğretim	2649	0,27	1-6479	58,479	,000
	İkili Öğretim	3832	0,33			

Öğretim şekline göre şiddet olaylarının yaşandığı zamanlar karşılaştırıldığında ise (Tablo 20), ders esnasında ve okuldan eve dönüş zamanlarında öğretim şekline göre bir farklılık görünmemektedir. Ancak, ikili öğretim yapan okullarda okula geliş zamanlarında, teneffüslerde, boş geçen derslerde ve ders dışı etkinlik zamanlarında yaşanan şiddetin derecesi, normal öğretim yapan okullara göre anlamlı derecede olmak üzere daha fazladır. Bu farkın oluşmasında, ikili öğretim yapan okulların çalışma koşullarının bu durumda etken olduğu tekrar söylenebilir.

Tablo 20. Öğretim Şekline Göre Şiddetin Yaşandığı Zaman Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Zaman	Öğretim Şekli	N	Madde Puanı	sd	F	p
Okula Geliş Zamanlarında	Normal Öğretim	2667	0,31	1-6504	71,801	,000
	İkili Öğretim	3839	0,38			
Ders Esnasında	Normal Öğretim	2654	0,19	1-6500	4,335	,037
	İkili Öğretim	3848	0,20			
Teneffüslerde	Normal Öğretim	2671	0,45	1-6529	25,057	,000
	İkili Öğretim	3860	0,49			
Boş Geçen Derslerde	Normal Öğretim	2665	0,35	1-6507	40,123	,000
	İkili Öğretim	3844	0,41			
Ders Dışı Etkinlik Zamanlarında	Normal Öğretim	2660	0,28	1-6498	24,176	,000
	İkili Öğretim	3840	0,32			
Okuldan Eve Dönüş Zamanlarında	Normal Öğretim	2667	0,49	1-6485	,248	,619
	İkili Öğretim	3820	0,49			

Okulların öğrenci sayısına göre şiddetin yaşandığı yerler karşılaştırıldığında (Tablo 21), okulun yakın çevresi hariç olmak üzere, diğer bölümlerde küçük okullar lehine anlamlı bir fark görünmektedir. Okul bahçesinde, koridorlarda, dersliklerde, kantinde ve tuvaletlerde yaşanan şiddetin derecesi, küçük okullarda daha azdır. Tuvaletlerde yaşanan şiddet olaylarının derecesi ise, okuldaki öğrenci sayısıyla doğru orantılı olarak göre gittikçe artan bir durum sergilemektedir. Buradaki sıralama, küçük<orta<büyük okul şeklindedir. Öğrenci sayısının fazlalığının olumsuz etkileri bu alanda net olarak görünmektedir.

Tablo 21. Öğrenci Sayısına Göre Şiddetin Yaşandığı Yer Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Yer	Öğrenci Sayısı	N	Madde Puanı	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Okulun Yakın Çevresi	1-500	544	0,48	2-6497	1,411	,244	Fark yok.
	501-1500	4719	0,51				
	1501 ve yukarısı	1237	0,51				
Okul Bahçesi	1-500	540	0,36	2-6536	6,429	,002	Küçük<Orta, Büyük
	501-1500	4738	0,41				
	1501 ve yukarısı	1261	0,40				
Koridorlar	1-500	533	0,33	2-6524	6,161	,002	Küçük<Orta, Büyük
	501-1500	4731	0,37				
	1501 ve yukarısı	1263	0,39				
Derslikler	1-500	539	0,25	2-6500	3,197	,041	Küçük<Orta
	501-1500	4705	0,29				
	1501 ve yukarısı	1259	0,28				
Kantin	1-500	532	0,17	2-6432	11,775	,000	Küçük<Orta, Büyük
	501-1500	4647	0,24				
	1501 ve yukarısı	1256	0,23				
Tuvaletler	1-500	539	0,24	2-6478	17,559	,000	Küçük<Orta<Büyük
	501-1500	4686	0,30				
	1501 ve yukarısı	1256	0,34				

Öğrenci sayısına göre şiddetin yaşandığı zamanlar karşılaştırıldığında (Tablo 22), okula geliş ve okuldan dönüş zamanlarında okuldaki öğrenci sayısıyla doğru orantılı olarak göre gittikçe artan bir şiddet durumu görünmektedir. Küçük okulların, bu zamanlar açısından en güvenli, büyük okulların ise en güvensiz okullar olduğu söylenebilir. Öğrenci sayısı, ders esnasında yaşanan şiddet üzerinde bir fark yaratmamıştır. Teneffüslerde ve ders dışı etkinlik zamanlarında küçük okullarda yaşanan şiddetin derecesi, orta ve büyük okullara göre; boş geçen derslerde ise orta büyüklükteki okullara göre daha fazladır. Öğrenci sayısının fazlalığının olumsuz etkilerinin, şiddetin yaşandığı yerler açısından da kendisini gösterdiği söylenebilir.

Tablo 22. Öğrenci Sayısına Göre Şiddetin Yaşandığı Zaman Puanları Karşılaştırması

Şiddetin Yaşandığı Zaman	Öğrenci Sayısı	N	Madde Puanı	sd	F	p	Anlamlı Fark (Scheffe)
Okula Geliş Zamanlarında	1-500	547	0,28	2-6503	35,623	,000	Küçük<Orta<Büyük
	501-1500	4700	0,34				
	1501 ve yukarısı	1259	0,41				
Ders Esnasında	1-500	535	0,18	2-6499	,494	,610	Fark yok.
	501-1500	4705	0,20				
	1501 ve yukarısı	1262	0,19				
Teneffüslerde	1-500	541	0,43	2-6528	6,554	,001	Küçük<Orta, Büyük
	501-1500	4729	0,48				
	1501 ve yukarısı	1261	0,47				
Boş Geçen Derslerde	1-500	542	0,34	2-6506	6,710	,001	Küçük<Orta
	501-1500	4708	0,39				
	1501 ve yukarısı	1259	0,37				
Ders Dışı Etkinlik Zamanlarında	1-500	540	0,26	2-6497	6,009	,002	Küçük<Orta, Büyük
	501-1500	4703	0,31				
	1501 ve yukarısı	1257	0,31				
Okuldan Eve Dönüş Zamanlarında	1-500	540	0,43	2-6484	15,367	,000	Küçük<Orta<Büyük
	501-1500	4692	0,48				
	1501 ve yukarısı	1255	0,53				

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Ankara İli Altındağ İlçesi okullarının güvenli okul özelikleri açısından profilleri çıkartılmaya ve okul özelliklerinin okul güvenliği ile olan ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ölçeğin boyutları açısından bakıldığında, güvenlik algısının, fiziki mekân düzenlemelerinin, öğrenciye dönük uygulamaların ve ziyaretçi uygulamalarının şiddet davranışının anlamlı bir yordayıcısı iken; okuliçi düzenlemelerin ve genel güvenlik politikaları ve uygulamalarının anlamlı bir yordayıcı çıkmaması, dikkat çekici bir sonuç olarak görünmektedir. Okul türü ve katılımcıların okuldaki görevi, ölçekten alınan puanları önemli ölçüde etkileyen bir değişken konumundadır. Meslek liselerinin güvenlik algısı açısından oldukça riskli gibi görünmesine karşın, ölçeğin diğer boyutlarında diğer okul türlerine göre daha olumlu bir durumda olması, olumsuz güvenlik algısının olumlu yansıması olarak kabul edilebilir. Yöneticiler de, okul ortamı ve uygulmalarıyla ilgili daha olumlu görüşe sahiptirler. Veli ve öğretmen görüşlerinin diğer gruplara göre daha olumsuz olması da, okul paydaşları arasında görüş birliği olmamasının, diğer bir deyişle, aynı konuyu farklı değerlendirmelerinden kaynaklandığına işaret sayılabilir. Bunun nedenleri arasında, okul ortamındaki paylaşımın niteliği akla gelmektedir.

Gruplar arasındaki fark, şiddet davranışı puanlarında da kendisini göstermektedir. Velierin bu konuda okullarını daha olumsuz olarak değerlendirmeleri, velilerle olan paylaşımın eksikliğinin göstergesi olabilir. Öğretim şekli şiddet davranışı puanlarını etkilemezken, öğrenci sayısı açısından orta ve büyük okulların küçük okullara göre şiddet davranışlarına daha çok sahne olması, uygun okul büyüklüğü tartışmalarına katkı sağlayacak veriler sunmaktadır.

Şiddetin yaşandığı yerler açısından tüm okul türlerinde olmak üzere okulların yakın çevesi, en kritik yer olarak görünmektedir. Bununla birlikte, artan kontrol oranında şiddet davranışlarının derecesinin de azalıyor olması, disiplinin ve düzenin okul ortamları için önemine işaret sayılmalıdır. Genel liselerde okulun yakın çevresi, koridorlar ve tuvaletler, ilköğretim okullarında okul bahçesi, meslek liselerinde derslikler ve kantinler, daha dikkat edilmesi gereken yerler olarak öne çıkmaktadırlar. Farklı okul türlerinde farklı yerlerin öne çıkması, okulların kendi düzey ve tür özelliklerine bağlanabilir.

Şiddetin yaşandığı zamanlar açısından, yine kontrol değişkeniyle ilişki olduğu söylenebilecek sonuçların olması, yine disiplin ve düzenin önemine işaret sayılmalıdır. Okula geliş ve eve dönüş zamanları ile teneffüsler, bu konuda dikkat edilmesi gereken zamanlar olarak görünmektedir.

Okul paydaşlarının büyük ölçüde aynı görüşe sahip oldukarı konu, şiddete uğrayanların destek aldıkları kişilere ilişkin sıralamada kendini göstermektedir. Bu konuda tarafların hemfikir olmaları olumlu gibi görünsede, destek alınan işi sıralamasında okuldaki yönetici ve öğretmenlerin dördüncü sırada olması, oldukça düşündürücü olmalıdır. Destek alınan kişi sıralamasında okul türlerinin kendi özelliklerinin bu konuda etkili olduğu görülmektedir.

Okulların öğretim şekli de, şiddetin yaşandığı yer ve zaman üzerinde etkili olan bir değişkendir. Okullardaki öğretim ikili olması, okul bahçesi, koridorlar, kantin ve tuvaletler gibi alanlarda yaşanan şiddet olaylarının derecesini arttırıcı etkiye sahiptir. Zaman açısından da, ikili öğretim yapılanan okullarda okula geliş zamanlarında, teneffüslerde, boş geçen derslerde ve ders dışı etkinlik zamanlarındayaşanan şiddetin derecesinin artıyor olması, ikili öğretimin getirdiği olumsuz etkilerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Okul büyüklüğünün okullardaki şiddet davranışları üzerindeki olumsuz etkileri de, uyun okul büyüklüğünün bulunması gerekliliğine kanıt sayılabilir. Küçük okullar, şiddet davranışları açısından büyük okullara göre daha olumlu bir ortama sahiptirler.

Şiddete uğrayan öğrencilerin destek aldıkları kişi sıralamasında okuldaki yönetici ve öğretmenlerin arkadaşlar, anne ve babalar, abi, abla ya da kardeşlerden sonra olmak üzere dördüncü sırada olmasının, ayrıca incelenmesi gereken bir durum olduğu söylenebilir. Yönetici ve öğremenlerin, şiddet davanışları karşısında takındıkları tutumun bu sonuca yolaçtığı söylenebilir.

Sonuç olarak, okul güvenliğinin okul yönetimlerinin önemli bir gündem maddesi olması gerektiği; bu konuda paydaşlarla işbirliği içerisinde düzenleme ve uygulamalara gidilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca, okul özelliklerinin, okulların güvenliği ile ilgili düzenleme ve uygulamalarda dikkate alınmasının yararl olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Avcı, Raşit, (2006), Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, http://tez2.yok.gov.tr/ adresinden 25/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Aydın, İnayet Pehlivan, (2002). *Alternatif Okullar*, Pegem A Yayınları, Ankara.

Aypay, Ayşe ve Emine Durmuş, (2008), Zorba, Kendine Güvenen ve Zorbalıkta Kaçınan Tutumları Sergileyen Lise Öğrencilerinin İş Birliği Yapma Karakter Özelliği Açısından Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* Yıl: 2008, cilt: 41, sayı: 2, 23-42; http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/837/10582.pdf adresinden 28/02/2011 tarihinde alınmıştır.

Ayral, M. ve Özdemir, N., Demirhan, Ş, Ünlü, A. ve Şengün, G. (2014). Okul Güvenliği Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39 (175), xxx-xxx.

Balkıs, Murat, Erdinç Duru ve Mustafa Buluş, (2005). Şiddete Yönelik Tutumların Özyeterlik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu ve Okula Bağlılık Duygusu ile İlişkisi. *Ege Eğitim Dergisi,* Yıl:2005, Sayı:6, Dönem:2, Sayfa:81-97, http://www.pegem.net/akademi/makale_detay.aspx?id=9360 adresinden 15/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Bilgiç, Filiz ve Filiz Yurtal, (2009). Zorbalık Eğilimlerinin Sınıf İklimine Göre İncelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi,* 2009, 5 (2):180-194, http://eku.comu.edu.tr/index/5/2/ebilgic_fyurtal.pdf adresinden 06/12/2010 tarihinde alınmıştır.

Bulut, Sefa, (2008). Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının Bazı Değişkenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt: 8, Sayı: 2, Yıl: 8, Aralık 2008, http://www.efdergi.ibu.edu.tr/arsiv/cilt8_sayi2/cilt8_sayi2.pdf#page=27 adresinden 28/02/2011 tarihinde alınmıştır.

Çalık, Temel, Yaşar Özbay, Arif Özer, Türker Kurt ve Mehmet Kandemir, (2009), İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Zorbalık Statülerinin Okul İklimi, Prososyal Davranışlar, Temel İhtiyaçlar ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* Cilt:15, Sayı:60, Yıl:2009, Sayfa:555-576.

Çetin, Hicran, (2007). Öğrenci Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları: Yaş ve Cinsiyete Göre Bir İnceleme. *Eğitimde Şiddet,* Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Demirtaş, Zülfü ve Alpay Ersözlü, (2007). Okul Kültürü İle Öğrencilerin Şiddete Başvurma Davranışları Arasındaki İlişkiler. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 2, (2007): 178-189; http://sosyalb.gop.edu.tr/4.sayi/demirtas.pdf, adresinden 06/12/2010 tarihinde alınmıştır.

Dunn, Martin, (1999). Critical Elements in School Security. American School & Universty, Vol.71, Issue.11, p. 13-16, den Akt.: Burhanettin Dönmez. Okul Güvenliği Sorunu ve Okul Yöneticisinin Rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* Yıl:7, Sayı:25, Kış, 2001.

Elmacı, Figen, (2010). Şiddet Eğilimi Olan Ergenlerin Duygusal Farkındalıklarının ve Duygularını Yönetebilme Becerilerinin İncelenmesi. *XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi,* http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=5112 adresinden 15/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Eşici, Hasan, (2007). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Temel İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeyi ile Zorbacı Davranışları Arasındaki İlişki. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* 2007, http://tez2.yok.gov.tr/ adresinden 25/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Furlong, Michael ve Gale Morrison, (2000), "The School in School Violence: definitions and Facts", Journal of Educational and Behavioral Disordes, 8 (2), p.71-81, Akt.: Zahir Kızmaz. Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2006, Cilt:30, No:1, s. 47-70., http://www.ikinciadim.org/makaleler/siddetdavranisininkaynaklari.pdf adresinden 25/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Gottfredson ve Gottfredson (1985)'ten Akt.: Çalık ve diğ. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* Cilt. 15, Sayı. 60, Yıl. 2009.

İçli, Tülin Günşen, (2002). Çocuk, Şiddet, Suç ve Medya. *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu*, RTÜK Yayını, Ankara.

Kapcı, Emine Gül, (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* yıl: 2004, cilt: 37, sayı: 1, 1-13, http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdfler/2004_1/1-13.pdf adresinden 25/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Kartal, Hülya ve Asude Bilgin (2007). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi,* 3(2):207-227, http://eku.comu.edu.tr/index/3/2/hkartal_abilgin.pdf adresinden 25/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Kartal, Hülya ve Asude Bilgin, (2009). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yönelik Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* Yaz 2009, 7(3), 539-562; http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2009_cilt7/sayi_3/539-562.pdf, adresinden 06/12/2010 tarihinde alınmıştır.

Kartal, Hülya ve Asude Bilgin, (2008). Öğrenci, Veli ve Öğretmen Gözüyle İlköğretim Okullarında Yaşanan Zorbalık. *İlköğretim Online,* 7(2), 485-495, 2008, http://ilkogretim-online.org.tr/vol7say2/v7s2m18.pdf, adresinden 01/02/2011 tarihinde alınmıştır.

Kepenekçi,Yasemin Karaman ve Şakir Çınkır, (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* Yıl:2003, Sayı:34 Dönem:Bahar, Sayfa:236-253, http://www.pegem.net/akademi/makale_detay.aspx?id=737 adresinden 15/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Kızmaz, Zahir, (2006). Okulklardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,* Mayıs 2006, Cilt:30, No:1, s. 47-70., http://www.ikinciadim.org/makaleler/siddetdavranisininkaynaklari.pdf adresinden 25/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Kuruöz, Mehmet ve Mustafa Koç, (2010). İlköğretim Öğrencilerinde Saldırganlık Düzeyi. *XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi,* http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=5077 adresinden 15/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Origlia, D. ve H. Ouillon, (1972), Akt: Bekir Onur, *Ergenlik Psikolojisi*, Hacettepe TAŞ, Ankara:1987.

Öğülmüş, Selahiddin, (2007). Okullarda Şiddet. *Eğitimde Şiddet,* Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Özen, Dilek Şirvanlı, (2010) *Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş ve İçe Yönelim Türü Problem Davranışlar İle İlşkisi.* http://www.cogepder.org.tr/images/dosya/zorba.pdf, adresinden 29/11/2010 tarihinde alınmıştır.

Pişkin, Metin, (2007). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı. *Eğitimde Şiddet,* Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Pişkin, Mustafa Ruhi, (2002). Televizyon, Şiddet İçerikli Haber Öyküleri ve Çocuk. *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu,* RTÜK Yayını, Ankara.

Şarlayan, Zafer, (2010). Yönetici ve Öğretmenlere Göre İlköğretim Okullarında Şiddet Oluşumunun Nedenleri. *XVII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi,* http://www.pegem.net/akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=37304 adresinden 15/10/2010 tarihinde alınmıştır.

TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, (2007) *Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu*, MEB Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Uludağlı, Nilay-Pekel ve Zehra Uçanok, (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2005, 20 (56), 77-92; http://www.turkpsikolojiyazilari.com/PDF/TPD/56/77-95.pdf adresinden 25/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Vural, Elife ve Mustafa Koç, (2010). Ortaöğrenim Öğrencilerinde Psikoaktif Madde Kullanım Düzeyi ve Şiddet. *XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, http://www.pegem.net/akademi/bildiri_detay.aspx?id=5080 adresinden 15/10/2010 tarihinde alınmıştır.

Wanat, Carolyn L., (1996). "éDefining Safe Schoolls" Journal for A Just & Caring Education, Vol.2, Issue.2, p.121-133, Akt.: Burhanettin Dönmez. Okul Güvenliği Sorunu ve Okul Yöneticisinin Rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Yıl:7, Sayı:25, Kış, 2001

Yavuz, Nesim, (2009). İlköğretim 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul:2009

Yöndem, Zeynep Deniz ve Tarık Totan, (2011). Ergenlerde Zorbalık ve Stresle Başetme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi eğitim Fakültesi Dergisi,* http://egitim.cukurova.edu.tr/efdergi/download/102.pdf adresinden 15/03/2011 tarihinde alınmıştır.

Yurtal, Filiz ve Fulya Cenkseven, (2007). İlköğretim Okullarında Zorbalığın Yaygınlığı ve Doğası. *Türk PDR Dergisi*, Yıl:2007, Sayı:28, Dönem: Eylül, Sayfa:1-13, http://www.pegem.net/akademi/3-4520-Ilkogretim-Okullarinda-Zorbaligin-Yayginligi-ve-Dogasi.aspx adresinden 15/10/2010 tarihinde alınmıştır.